

SĂPĂTURI ȘI SONDAJE ÎN VALEA MIJLOCIE A MUREȘULUI

(Lechința, Cristești, Războieni-Cetate)

În lucrarea de față prezentăm rezultatele săpăturilor și sondajelor de salvare făcute în anii 1951, 1956 și 1960 în trei localități diferite, situate pe cursul mijlociu al Mureșului. Descoperirile aparțin mai multor epoci și au fost grupate doar pe baza așezării lor geografice.

I. Lechința de Mureș-Podei (r. Luduș, reg. Mureș-Autonomă Maghiară)

Șantierul arheologic „Așezări slave în regiunea Mureș și Cluj“ al Academiei R.P.R. a inclus în vara anului 1951 în planul său de săpături și localitatea Lechința de Mureș, unde încă din 1925 s-a descoperit ceramică de factură slavă. Lechința se dovedise a fi una dintre cele mai bogate stațiuni de pe valea Mureșului, în special pentru prima vîrstă a fierului¹.

Săpăturile executate în 1951 la locul numit „Săliște“, situat pe malul drept al Mureșului, în imediata apropiere a cimitirului actual al comunei Lechința, au dovedit existența unei așezări cu bogate urme arheologice, datînd din mai multe perioade cuprinzînd un interval de timp de două milenii².

Pentru a putea stabili conexul mai larg al așezării de la „Săliște“, s-au făcut săpături în cîteva puncte din apropiere și anume pe „Podei“ (care formează obiectul lucrării de față) și în grădina G.A.S. din localitate, unde s-a descoperit un cimitir de incinerare din epoca romană. Cele două morminte dezvelite datează din sec. III e.n.³.

Locul cunoscut azi sub numele de „Podei“ este un promontoriu cu o poziție dominantă, terminînd coama dealurilor care se înalță între valea Mureșului și comuna Lechința, situat imediat la vest de sat, în apropierea podului de peste Mureș, la aproximativ 1 km (în linie dreaptă) de „Săliște“. Privit de jos, Podeiul face impresia unui pisc oarecum izolat (vezi

¹ D. Popescu, *Fouilles de Lechința-de-Mureș*, în *Dacia*, II, 1925, p. 304—344.

² Vezi raportul preliminar în *SCIV*, III, 1952, p. 320—327.

³ *Ibidem*.

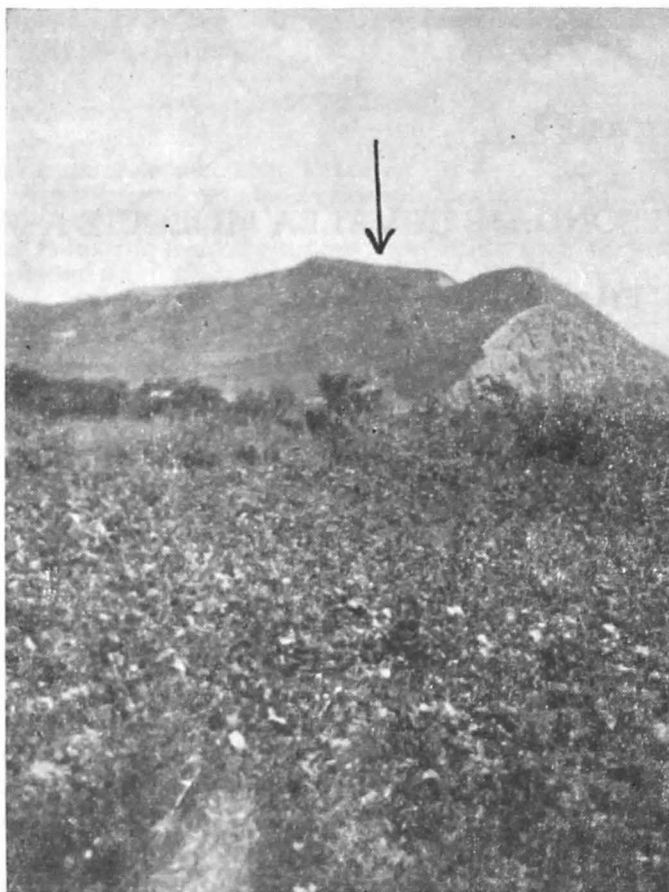

Fig. 1. „Podeiul“ văzut din lunca Mureșului
(malul stîng)

fig. 1). Față de prima terasă a Mureșului, pe care este situată așezarea de la „Săliște“, „Podeiul“ are o înălțime de 115 m, iar față de nivelul mării de 400 m. Accesul pe acest promontoriu este posibil numai pe partea lui de nord și de vest, pentru că în partea de sud el se termină în riپی înalte foarte prăpăstioase, formate din gresie și argilă. Spre nord-est Podeiul se leagă de restul dealurilor printr-o șa destul de adîncă.

Platoul superior al Podeiului este destul de larg, ușor înclinat, de formă aproximativ ovală, măsurînd în lungime cca 100 m, iar în lățime 40—50 m (vezi fig. 2). Spre vest este mărginit de terase destul de largi care coboară pînă în vatra actuală a satului. De pe Podei poți vedea pînă departe întreaga regiune înconjurătoare, bogata vale a Mureșului, valea Comlodului, comuna Lechința, Iernutul și altele. Datorită așezării sale și a fortificării naturale, ce-i dă aspectul unei „cetățui“, Podeiul alcătuiește un punct strategic de prim ordin. Tocmai datorită acestui fapt și pe baza relatărilor

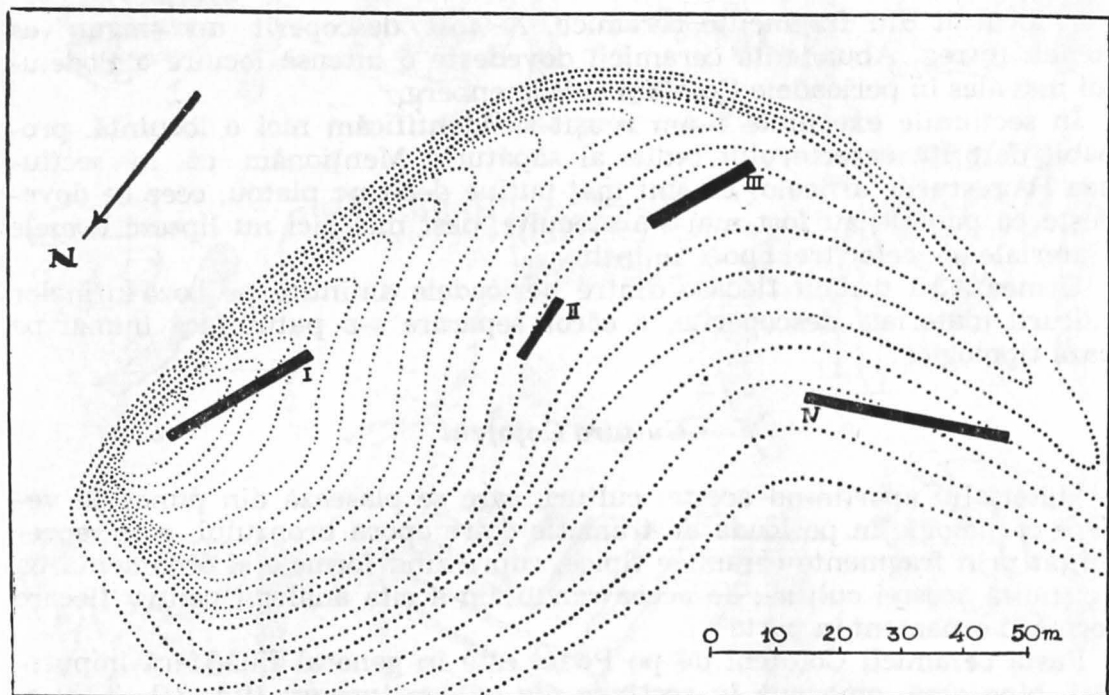

Fig. 2. Planul săpăturilor de pe „Podei”

făcute de localnici despre existența urmelor arheologice s-au inițiat în acest loc săpăturile⁴.

Au fost trasate patru secțiuni, numerotate I—IV; trei dintre ele (I—III) pe platoul superior și secțiunea IV pe terasa mai mare care coboară spre vest (fig. 2).

Secțiunile au avut 1—1,5 m lățime, iar lungimea după cum urmează: Secțiunea I = 25 m, secțiunea II = 10 m, secțiunea III = 20 m, iar secțiunea IV = 35 m. Deci în total au fost săpate patru șanțuri în lungime de 90 m. Adâncimea lor variază între 0,60 și 1 m.

Observații stratigrafice nu s-au putut face, deoarece există un singur strat de cultură a cărui grosime variază între 0,20 și 0,60 m, situat imediat sub humusul modern gros de 0,10—0,20 m, după care urmează un strat de stîncă nativă. În afară de câteva gropi de proiectile făcute în cel de al doilea război mondial, nu s-a constatat nici o deranjare ulterioară. Întregul platou, precum și pantele lui sînt folosite astăzi pentru pășunat, fără să fie cultivat, ceea ce a permis ca stratul de cultură să rămînă nederanjat.

Pînă să se poată face vreo deosebire stratigrafică, materialul arheologic de pe Podei indică trei perioade de locuire aparținînd culturilor Coțofeni, Wietenberg și epocii romane. În marea lui majoritate materialul recoltat

⁴ Din încredințarea responsabililor șantierului K. Horedt și D. Popescu lucrările au fost conduse de autor în colaborare cu Géza Ferenczi.

este alcătuit din fragmente ceramice. A fost descoperit un singur vas roman întreg. Abundența ceramicii dovedește o intensă locuire a Podeiului mai ales în perioadele Coțofeni și Wietenberg.

În secțiunile executate n-am reușit să identificăm nici o locuință, probabil datorită caracterului redus al săpăturii. Menționăm că în secțiunea IV resturile arheologice sînt mai puține decît pe platou, ceea ce dovedește că pantele au fost mai slab locuite, deși nici aici nu lipsesc urmele materiale ale celor trei epoci amintite.

Urmează să tratăm fiecare dintre perioadele amintite pe baza urmelor culturii materiale descoperite, a căror separare s-a putut face numai pe bază tipologică.

Cultura Coțofeni

Materialul aparținînd acestei culturi, care se plasează din punct de vedere cronologic în perioada de tranziție către epoca bronzului, este reprezentat prin fragmente ceramice tipice, cuprinzînd formele și ornamentarea obișnuită acestei culturi; de aceea renunțăm a cita analogii pentru fiecare formă și ornament în parte⁵.

Pasta ceramicii Coțofeni de pe Podei este în general fină, fără impurități, bine arsă, omogenă în secțiune, de culoare neagră (fig. 3/1, 3,15) și roșietică, cu variante intermediare.

Deși n-am descoperit nici un vas întreg și n-am putut întregi vreunul, pe baza fragmentelor culese putem stabili mai multe forme și anume: vase mari cu buza evazată, cu profil obișnuit (fig. 3/6, fig. 4/15). Asemenea vase au torți late, plasate în punctele de maximă rotunjime (fig. 3/12). Aceeași formă o are un vas de la Lopadea veche, dar de dimensiuni mai mici⁶. Majoritatea fragmentelor provin de la vase de dimensiuni mici, în special de la cești sferice cu buza oblică și cu o toartă supraînălțată, forma cea mai tipică a culturii Coțofeni, larg răspîdită în toate așezările acestei culturi (fig. 3/11,14, fig. 4/6, 21), de obicei lucrată din pastă fină și bogat ornamentată⁷. Se mai întîlnesc apoi străchini cu torți organice bogat ornamentate și străchini cu torți (fig. 3/17)⁸.

Tehnica ornamentării folosește procedeele specifice culturii Coțofeni și anume: incizia, care în general îndeplinește o funcție tectonică, formată din linii și împunsături succesive. Astfel, se întîlnesc: linii incizate dispuse asimetric pe suprafața vasului (fig. 3/1, fig. 4/25) sau pe muchia buzei (fig. 3/7,8). Tot din linii incizate se obține ornamentul în formă de

⁵ Pentru materialul din Transilvania, vezi H. Schroller, *Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens*, Berlin, 1933, p. 30—38; M. Roska, *Die aeneolithischen Funde von der Gattung Kolozskorpád I in Erdély*, în *KözlCluj* I, 1941, p. 44—99; I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în *BerRGK*, 22, 1933, p. 61—68 și *IstRom*, I, 1960, p. 79—82.

⁶ H. Schroller, *op. cit.*, pl. 26, 3.

⁷ *Ibidem*, pl. 26, 7—12.

⁸ *Ibidem*, pl. 31, 11.

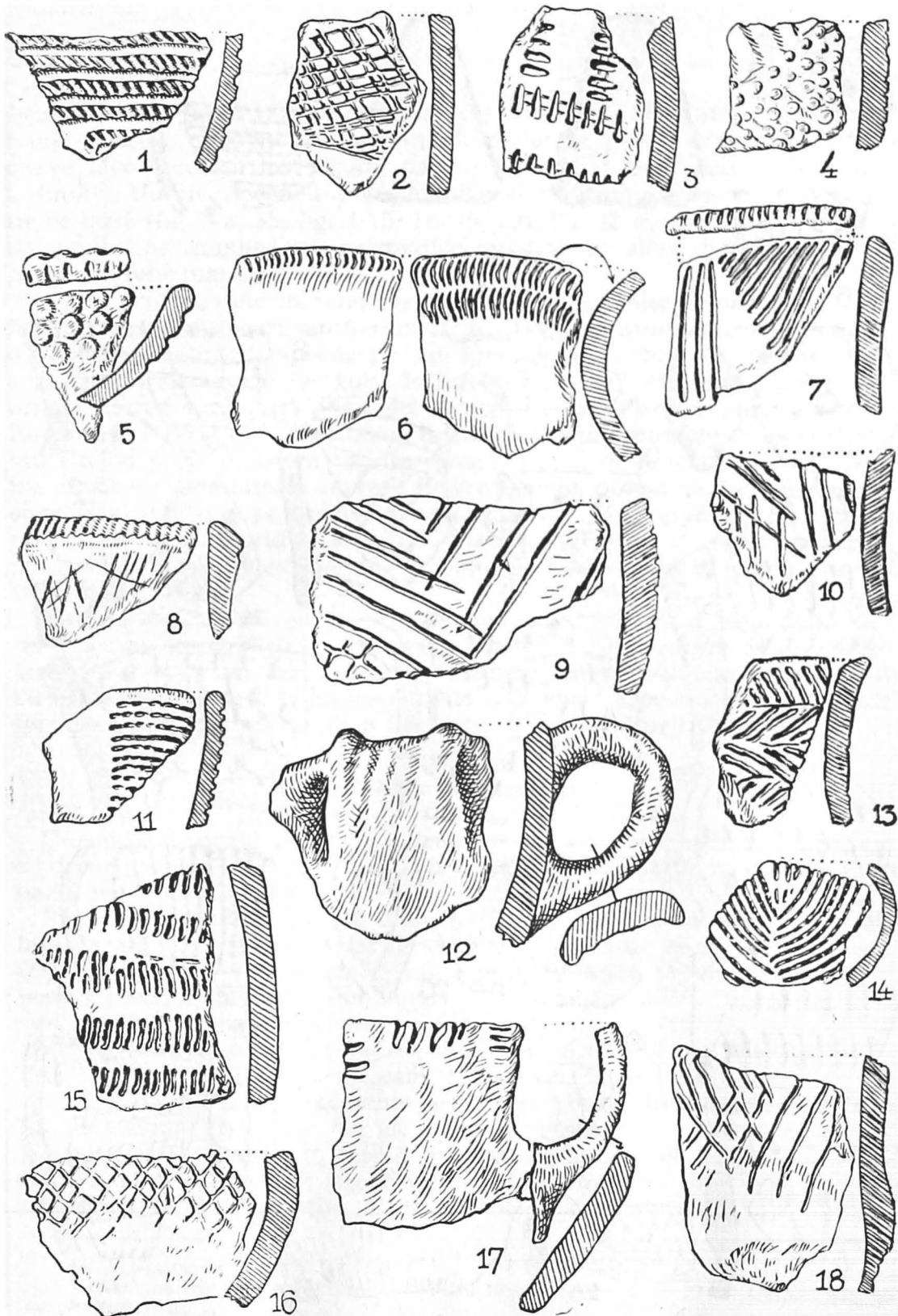

Fig. 3. Fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni

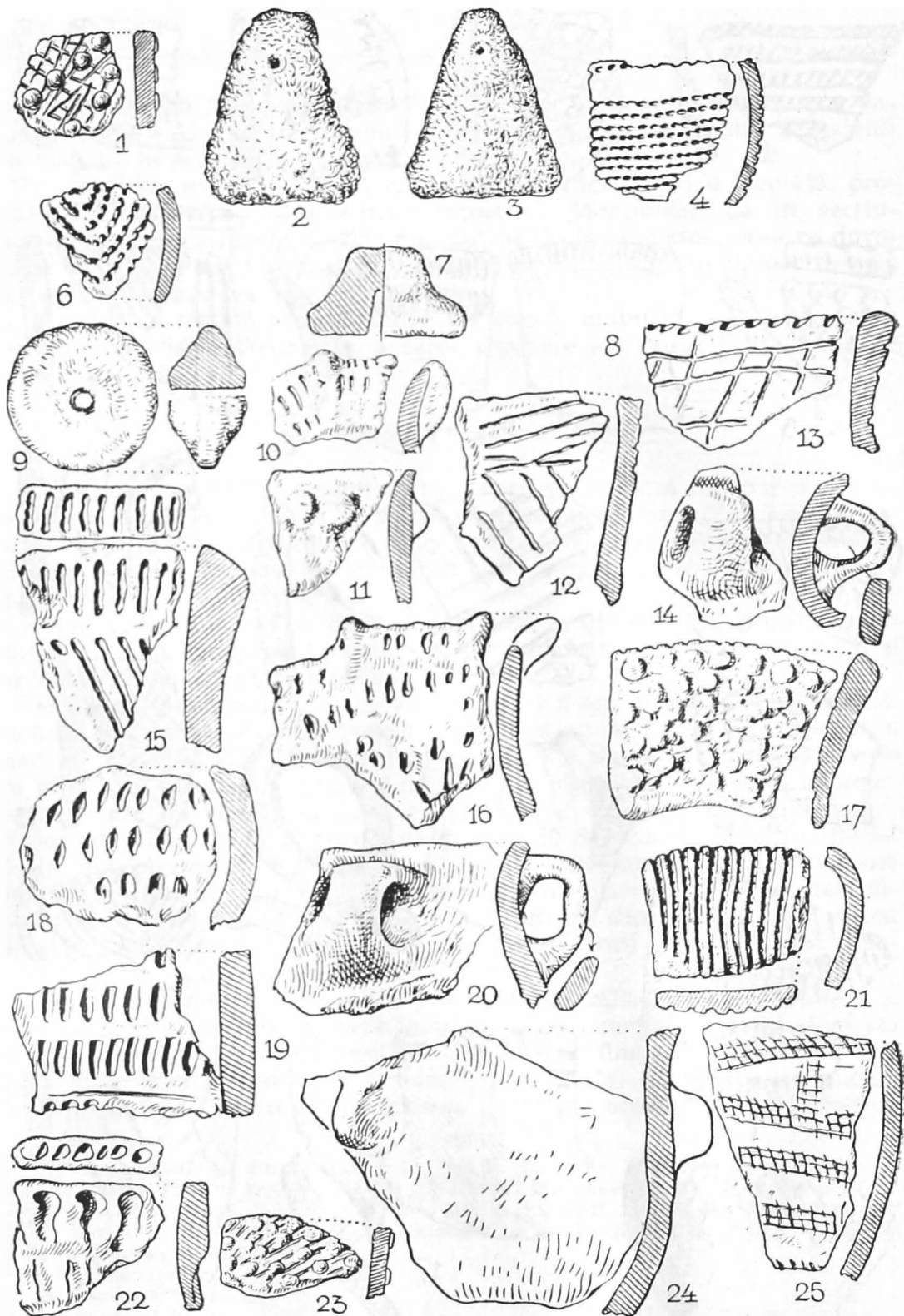

Fig. 4. Obiecte de lut ars și fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni.

„ace de brad“ (fig. 3/13) sau romburi (fig. 3/2,16). O altă înfățișare primesc liniile incizate cînd în interiorul șanțulețelor se găsesc împunsături succesive făcute cu un instrument ascuțit („Furchenstich“ sau „Stichkanal-technik“). Un alt procedeu este ștampilarea, aplicată fie pe corpul vasului, fie pe buză (fig. 3/3, 15, fig. 4/15, 18, 19, 22), făcută cu un instrument dințat, producînd împunsături prizmatice sau triunghiulare dispuse în șiruri, benzi sau zone mai largi (fig. 3/11, 14, fig. 4 4. 6. 21).

Dintre ornamentele în relief se întrebuițează aplicarea unor bobite de lut aplatizate, mai mari sau mai mici, dînd așa numitul ornament în formă de „boabe de linte“, aplicat pe un fond de linii incizate, plasate fiind simetric, în șiruri sau la voia întimplării. Acest element se aplică la ornamentarea suprafeței buzei ori la ornamentarea acelor părți ale vasului care în structura lui tectonică urmează să fie subliniate în mod deosebit. Făcînd parte oarecum tot din ornamentarea în relief, trebuiesc amintite și cîteva pseudotorți de vase în genul unor proeminențe, pornind din corpul vasului ca o prelungire a lui (fig. 4/10, 16). Trebuie să menționăm un fragment de toartă lată, ornamentată cu grupuri de cîte trei liniuțe incizate, care are în interior un ic menit să facă unirea cu corpul vasului (fig. 3/17).

Materialul Coțofeni de pe Podei confirmă încă odată teza după care ceramica cu împunsături succesive nu poate fi separată de cultura Coțofeni. După cum am arătat aici se întîlnesc ambele sisteme de ornamentare: boabele de linte și împunsăturile succesive. Aspectul de împunsături succesive pare să reprezinte o fază mai tîrzie a culturii Coțofeni⁹.

Cultura Wietenberg

Ceramica se poate împărți în două grupe și anume: ceramica grosieră, cu decor în relief și ceramică mai fină bogat ornamentată, în cea mai mare parte prin incizie.

Prima categorie are multe impurități, arderea este incompletă, neunitară, iar culoarea fragmentelor descoperite variază de la negru la cenușiu-roșietic. Cea mai mare parte a fragmentelor noastre provin de la vase cu pereții groși și de dimensiuni mari. Pe unele fragmente apare un strat subțire de *slip* castaniu, lustruit.

Ornamentarea acestei grupe ceramice constă în cea mai mare parte din brîuri în relief cu alveole aplicate, în general, imediat sub buză (fig. 5/5, 13, 17; 6/18). La unele fragmente se întîlnesc brîuri în relief prevăzute cu liniuțe incizate (fig. 7/3). Un alt element decorativ îl alcătuiește proeminența, uneori rotundă, în forma unui buton aplicat pe corpul vasului la mică distanță sub buză¹⁰ (fig. 5/14) sau în forma unui mic con, prevăzut uneori cu cîte o alveolă (fig. 5/15). La unele fragmente chiar muchia buzei

⁹ Cf. I. Nestor, în *IstRom*, I, p. 99.

¹⁰ Ornament frecvent întîlnit și în cultura Schneckenberg, A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Brașov, 1941, pl. XV, 1—2.

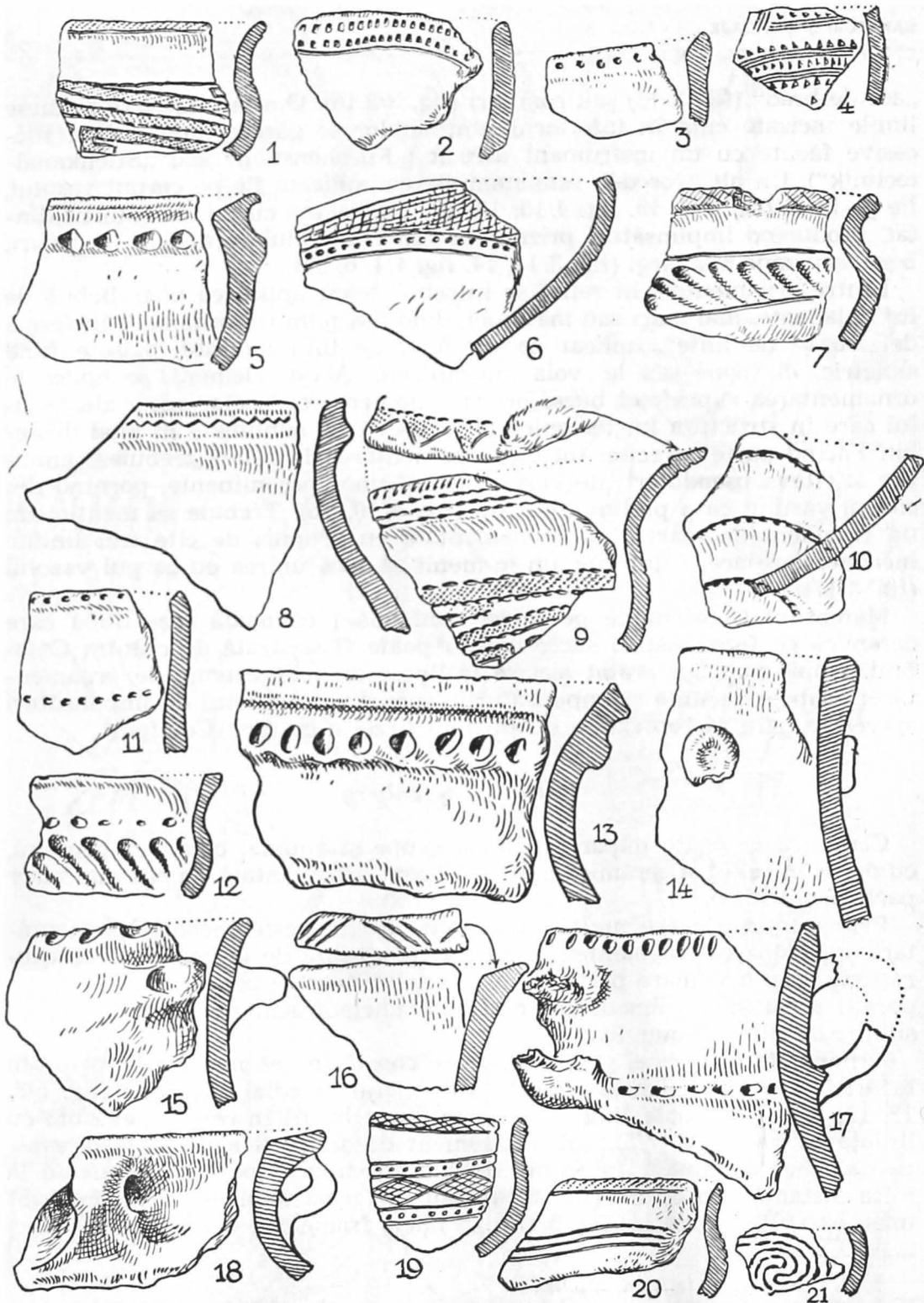

Fig. 5. Fragmente ceramice aparținând culturii Wietenberg

este ornamentată cu un șir de alveole (fig. 5/15). Un alt ornament întâlnit pe fragmentele ceramice descoperite pe Podei este șirul de ștampile triunghiulare incizate, care se aplică pe muchia buzei, iar în unele cazuri și pe suprafața internă a acesteia (fig. 6/18).

În alte așezări aparținând culturii Wietenberg din Transilvania, cum ar fi cea de la Bogata, se cunosc materiale identice¹¹.

Formele se pot reconstitui după buzele descoperite și anume: oale simple (fig. 5/5,15), apoi vase în formă de clopot cu contur destul de puțin profilat și deschizătura largă. Unele vase aparținând acestei categorii ceramice au avut și toarte (fig. 5/17)¹².

Ceramica fină este mai numeroasă și mai reprezentativă, ușor de recunoscut prin pastă și motive ornamentale, de culoare neagră-cenușie și roșetică, în general bine arsă și acoperită în majoritatea cazurilor cu un *slip* lustruit.

Tehnica ornamentării utilizează bine cunoscute procedee: incizia simplă sau adâncită, ștampilarea făcută cu un instrument triunghiular, prismatic sau rotund, nelipsind nici tehnica încrustației cu materie albă.

Afară de incizie, ștampilare și încrustație, găsim caneluri lustruite. Trebuie să remarcăm apoi persistența inciziei cu „împunsături succesive“ („Furchenstich“)¹³, utilizată la realizarea motivului spiralic sau a altor ornamente (fig. 5/10, 21 6/1).

Prin tehnicile amintite se realizează o mulțime de motive ornamentale care dau frumusețea și eleganța ceramicii Wietenberg ca: benzi hașurate sau alcătuite din puncte, liniuțe sau triunghiuri incizate, romburi realizate din liniuțe incizate sau din puncte (fig. 5/19), cercuri care au în interior câte o cruce (fig. 7/17). Motivul cel mai frecvent este meandrul punctat și derivatele lui, întotdeauna încrustat cu culoare albă, realizat și prin liniuțe incizate (fig. 6/8). Un alt motiv decorativ des întâlnit este spirala, sub diferite aspecte, fie ca spirală simplă, fie ca spirală continuă. Spirala continuă este alcătuită de obicei din trei linii (fig. 6/1).

Un alt motiv ornamental frecvent întâlnit este alcătuit din caneluri, așezate de obicei pe diametrul maxim al vasului (fig. 5/12, 6/16), sau uneori în asociere cu benzi de linii incizate (fig. 5/7) ori spirale canelate împreună cu cercuri ștampilate (fig. 7/19).

Imprimările triunghiulare sînt dispuse în linii (fig. 7/16) sau în benzi (fig. 5/2, 5/10), alternînd cu benzi de linii incizate (fig. 5/4). Se întîlnesc apoi cercuri mici făcute cu un instrument cilindric, gol în interior, formînd linii care se aplică pe corpul vasului sau pe buză (fig. 5/3,11) sau pot alcătui benzi ce sînt delimitate prin linii incizate (fig. 7/10). Cercurile uneori se asociază cu benzi sau romburi făcute din linii hașurate (fig. 6/4,6). Marea majoritate a cercurilor au fost încrustate cu materie albă (fig. 7/19).

¹¹ D. și I. Berciu, în *Apulum*, II, 1943—1945, p. 5—7, fig. 4.

¹² Un fragment asemănător a fost descoperit în așezarea de la Sf. Gheorghe, Bedeháza, în stratul Wietenberg, K. Horedt, *Materiale*, II, p. 18, fig. 10, 13.

¹³ Același lucru s-a constatat în necropola de incineratie Wietenberg de la Bistrița, vezi I. H. Crișan și Șt. Dănilă în *Materiale*, VII, p. 145—150.

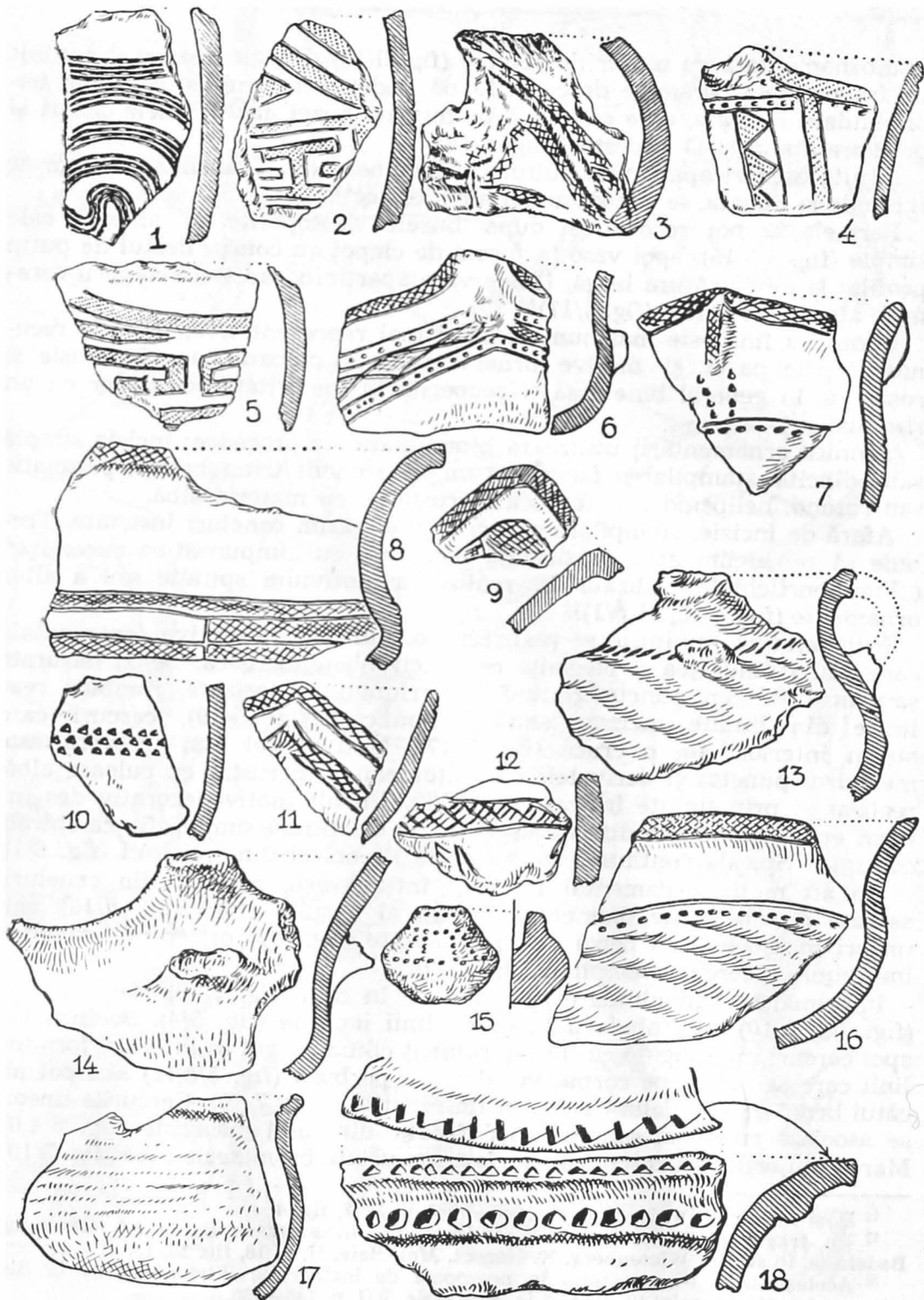

Fig. 6. Ceramică Wietenberg.

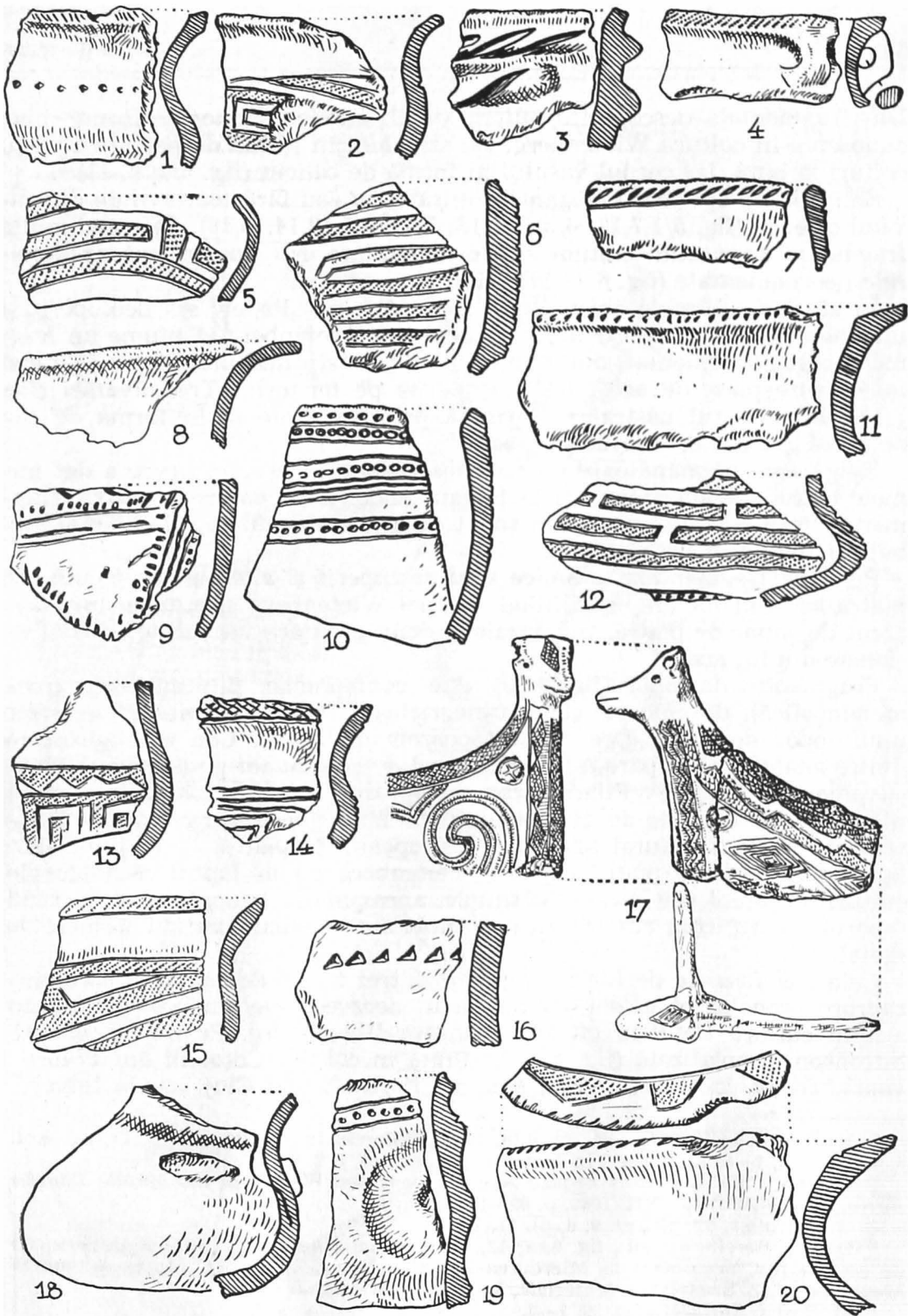

Fig. 7. Fragmente ceramice aparținând culturii Wietenberg

Din fragmentele descoperite putem stabili existența citorva forme bine cunoscute în cultura Wietenberg, ca: străchini în formă de petale cu patru colțuri la buză, iar corpul vasului în formă de caliciu (fig. 6/4, 9, 11)¹⁴.

Se întilnesc apoi cești elegant conturate, cu sau fără toarte și de dimensiuni diferite (fig. 5/1,7,12; 6/3,6,13,16; 7/1,2,4,5,12,14,15,18). Cele mai multe fragmente aparținând ceștilor sînt ornamentate. Nu lipsesc însă exemplarele neornamentate (fig. 6/14,17; 7/18).

În afară de formele obișnuite și frecvente, pe „Podei“ s-a descoperit și un fragment destul de rar întilnit în cultura Wietenberg și anume un fragment bogat ornamentat, dintr-un car votiv constituind una dintre cele mai interesante piese de acest fel descoperite pe teritoriul Transilvaniei (fig. 7/17). Fragmentul păstrat se termină printr-o protomă în formă de cap de capră sau bovideu naturalist redat¹⁵.

Fragmente asemănătoare au fost descoperite în așezarea care a dat numele culturii Wietenberg¹⁶ și la Bogata unde, după părerea noastră, fragmentul terminat într-un buton turtit de aspectul unui cap de animal trebuie atribuit aceleeași forme¹⁷.

Pe lângă fragmentele ceramice s-au descoperit și alte obiecte făcute din piatră sau din lut ars. aparținînd culturii Wietenberg și anume: un fragment de topor de piatră, trei fusaiole, două greutăți, un sul, toate confecționate din lut ars.

Fragmentul de topor (fig. 8, 10) este confecționat din amfibolit (rocă metamorfică), de culoare cenușiu-negricioasă, bine lustruit. El aparține unui topor de luptă care imită topoarele de bronz. Cea mai apropiată dintre analogii ni se pare a fi exemplarul descoperit tot pe teritoriul Transilvaniei, la Brețcu¹⁸. Fiind vorba de o formă mai evoluată, care imită piesele de metal, este de atribuit culturii Wietenberg și nu culturii Coțofeni căreia ar fi natural să-i aparțină topoare de piatră. În spijinul atribuirii toporului de piatră culturii Wietenberg cităm faptul că topoarele culturii Coțofeni sînt mult mai simple, aproximativ triunghiulare, pe cînd toporul nostru, cum am arătat, este mult mai evoluat, imitînd formele de metal.

Cele trei fusaiole de lut ars reprezintă trei forme deosebite, a căror încadrare cronologică este greu de făcut, deoarece ele sînt piese întilnite atît în cultura Coțofeni cît și în cultura Wietenberg. Prima formă este bitronconică aplatizată (fig. 4/9), întilnită în cultura Coțofeni din Transilvania, de ex. la Cacova, com. Măgina, r. Aiud, reg. Cluj sau la Ighiel¹⁹.

¹⁴ Vezi H. Schroller, *op. cit.*, pl. 9, 6; D. și I. Berciu în *Apulum*, II, p. 13, fig. 8, 2, 8, 9 și fig. 10, 1—6; K. Horedt, în *Materiale*, II, fig. 10, 1, 2, 6.

¹⁵ I. Bóna, *Clay models of Bronze Age Waggon and Wheels in the Middle Danube Basin*, în *ActaArchBp.*, XII, 1960, p. 83—111.

¹⁶ H. Schroller, *op. cit.*, pl. 9, 6, pl. 11, 10.

¹⁷ D. și I. Berciu, *op. cit.*, fig. 9, 9; 12, 2; un fragment de vas terminat într-un cap de cerb a fost descoperit la Miercurea-Ciuc-Jigodin, r. Ciuc, reg. Mureș-Autonomă Maghiară, cf. Z. Székely, în *Materiale*, V, 1959, p. 243, fig. 2.

¹⁸ M. Roska, *EmlSzM.*, fig. 29, 1—3.

¹⁹ D. și I. Berciu, *op. cit.*, fig. 34, 41.

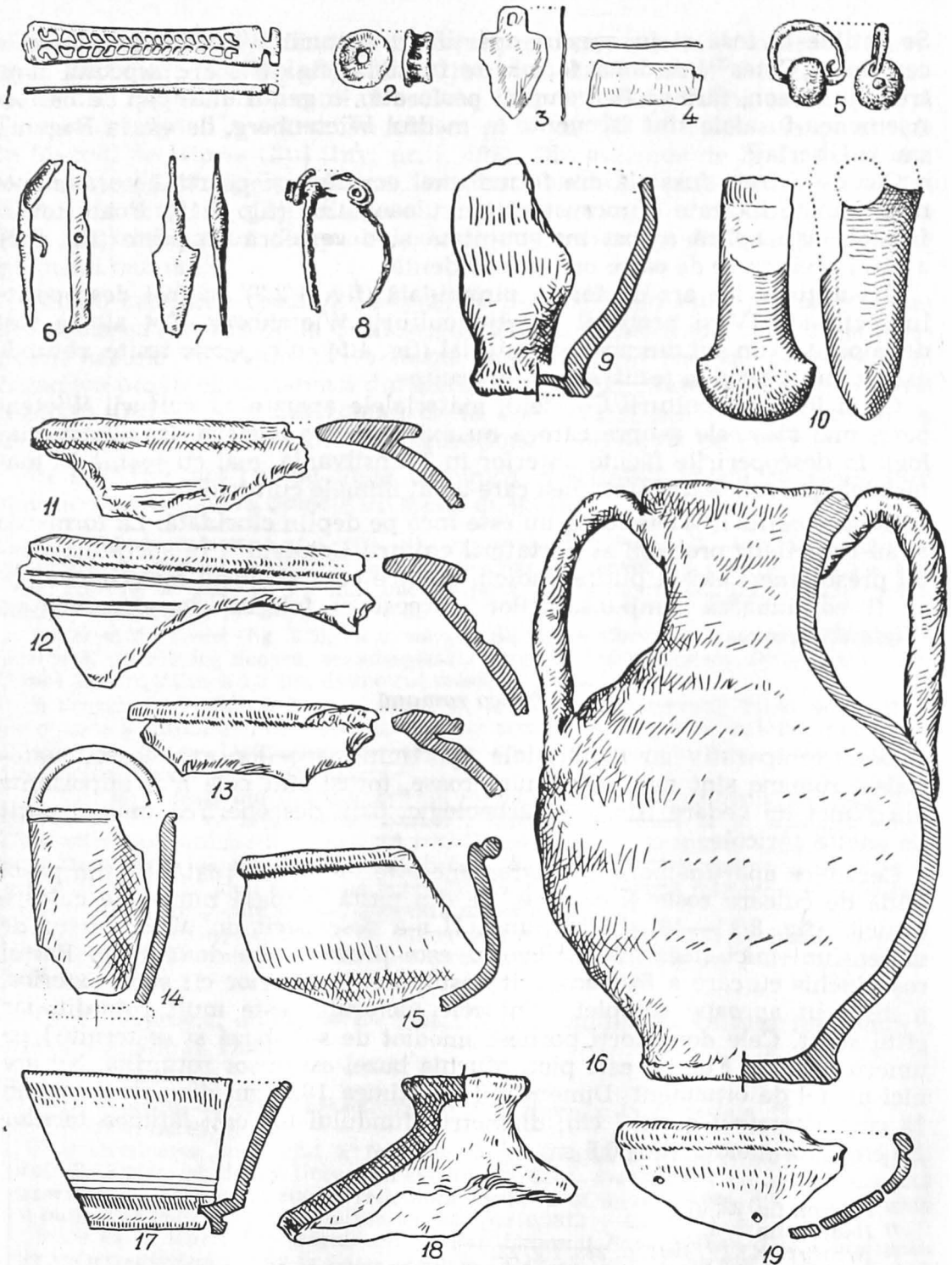

Fig. 8. Obiecte de metal și piatră, descoperite pe „Podei”.

Se întâlnește însă și în așezări aparținând culturii Wietenberg, cum este cea de la Cetea²⁰. A doua formă de fusaiolă (fig. 4/7) are aspectul unui trunchi de con, fără să fie complet perforată, în genul unui cap de baston. Asemenea fusaiole sînt frecvente în mediul Wietenberg, de ex. la Bogata²¹ sau la Gherla²².

Cea de a treia fusaiolă are forma unei emisfere și poartă ca ornamente mici puncte incizate și încrustate cu culoare albă (fig. 6/15). Poate tot ca fusaiolă sau aplică a fost întrebuințată și o vertebră de pește (fig. 8/2), a cărei prelucrare de către om este evidentă.

Greutăți de lut ars de formă piramidală (fig. 4/2,3) au fost descoperite în secțiunea IV și probabil aparțin culturii Wietenberg. Tot aici a fost descoperit și un sul din același material (fig. 4/5) cu capetele teșite, rotunde care a putut servi la țesut, sau ca lustruitor.

Ca și în cazul culturii Coțofeni, materialele aparținând culturii Wietenberg, mai ales cele asupra cărora nu există nici o rezervă, își găsesc analogii în descoperirile făcute anterior în Transilvania, mai cu seamă în materialele provenite din stațiunea care a dat numele culturii²³.

Geneza culturii Wietenberg nu este încă pe deplin elucidată. La formarea ei au contribuit probabil și purtătorii culturii Coțofeni²⁴. În sprijinul acestei presupuneri există puține indicii, printre care singurul mai concludent ar fi continuarea „împunsăturilor succesive“ folosite în ornamentica Wietenberg.

Epoca romană

Deși, comparativ cu materialele aparținând epocilor anterioare, materialele romane sînt mai puțin numeroase, totuși sînt cele mai importante din punct de vedere istoric și arheologic, prin descoperirea unui depozit de unelte agricole.

Ceramica aparținătoare epocii romane este lucrată la roată, fie din pastă bună de culoare roșie și cenușie, fie din pastă poroasă numai de culoare cenușie (fig. 8/11—19). În secțiunea II s-a descoperit un ulcior întreg de dimensiuni mici (fig. 8/16). Ulciorul este prevăzut cu două torți. Baițul roșu-închis cu care a fost acoperit vasul, atît în interior cît și în exterior, a dispărut aproape complet. Pîntecele ulciorului este mult rotunjit, iar gîtul scurt. Cele două torți pornesc imediat de sub buză și se termină pe umerii vasului. Fundul este plat. Muchia buzei este ușor rotunjită. Nu are nici un fel de ornament. Dimensiuni: înălțimea 18,9 cm; diametrul maxim 13 cm; diametrul gurii 7 cm; diametrul fundului 6,4 cm; lățimea torților 1,6 cm; grosimea torților 0,9 cm.

²⁰ *Ibidem*, fig. 23, 27.

²¹ *Ibidem*, fig. 9, 3.

²² *ArchÉrt.*, XXIV, 1904, p. 233, fig. 22.

²³ K. Horedt, *Die Wietenbergkultur*, în *Dacia*, N.S., IV, p. 107—139.

²⁴ I. Nestor, în *IstRom*, I, p. 112.

Forma acestui vas amintește amforele romane, care sînt însă de dimensiuni mai mari. Exemplarele obișnuite în așezările civile sau militare romane din Transilvania, care au aceleași forme și dimensiuni, au în general gura mai largă. Un asemenea ulcior, provenit de la Turda, se păstrează în Muzeul de Istorie Cluj (Intv. nr. I, 496). Din așezarea de la Cristești, din vecinătatea Lechinței de Mureș, localitate unde se pare că a existat un centru de meșteri olari în epoca romană²⁵, provine un ulcioraș cu două torți, confecționat tot din pastă roșie, dar și acesta are gîtul mult mai lung și corpul mai mic²⁶.

Pentru ceramica romană descoperită pe Podei am citat analogii numai din așezarea romană de la Cristești, deși toate formele sînt comune și obișnuite, nefiind vorba de nici o formă sau ornament rar sau neobișnuit în ceramica provincială romană din Dacia. Analogiile citate pot dovedi strînsa legătură între materialul roman de la Lechința și cel din așezarea de la Cristești, unde probabil au fost confecționate vasele de pe Podei.

În sondajul nostru, pe lângă ceramica aparținînd epocii romane, s-au mai descoperit cîteva obiecte de metal și anume:

1. Limbă de cataramă (fig. 8/1), din argint aurit²⁷. Probabil făcea parte dintr-o garnitură de centură prețioasă. Este foarte frumos lucrată, cu motive vegetale ajutate. Poleiala de aur nu s-a mai păstrat pe întreaga suprafață. Dimensiuni: lungimea 8,2 cm, lățimea 1,3 cm, grosimea 0,3 cm.

2. Cercel de bronz (fig. 8/5), cu o mărgea de formă sferică confecționată din pastă sticloasă, de culoare neagră, ornamentată cu mici ochiuri colorate. Dimensiuni: lungimea 2,5 cm, lățimea 1,9 cm, diametrul mărgelui 1,6 cm.

3. Fragment de fibulă de fier (fig. 8/8), foarte rău conservată. Fiind vorba doar de o parte a corpului și de cîteva spirale ale arcului, este greu de stabilit tipul căreia îi aparține. Putem însă presupune că este vorba de una din fibulele obișnuite în provinciile romane în sec. II—III e.n.²⁸

4. Virf de săgeată din fier (fig. 8/7), în formă de frunză aproximativ triunghiulară. Formă frecventă în armamentul roman²⁹, întîlnită de altfel și în așezarea de la Cristești³⁰. Dimensiuni: lungimea 5,6 cm, lățimea 1,5 cm, grosimea 0,3 cm.

5. Două plăci de lamă subțire de bronz (fig. 8/4,6), dintre care una pare să fi servit ca înveliș al unui obiect de lemn rotund. Pentru această întrebuințare pledează un mic cui de bronz care se mai păstrează atașat de placă.

6. Placă de bronz în formă de inimă (fig. 8/3), întrebuințată probabil ca ornament într-un pandantiv, placa fiind prevăzută la extremitatea inferioară cu un orificiu.

Ca și ceramica, obiectele de metal sînt obișnuite în cultura materială a epocii romane în Dacia.

²⁵ D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, în *Materiale*, II, p. 155.

²⁶ *Ibidem*, fig. 97, 5.

²⁷ Determinarea metalului a fost făcută prin analiză röntgenografică de către prof. E. Stoicovici de la Univ. Babeș—Bolyai Cluj. S-a stabilit că valoarea găsită experimental pentru constanta reticulară medie 2 și anume $4,084 \text{ \AA}^{\circ} + 0,001$ este cu puțin mai mare decît a argintului chimic pur $4,0812 + 0,0009 \text{ \AA}^{\circ}$.

²⁸ De ex. I. Kovrig, *A császárkori fibulák főformái Pannoniában (Die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien)*, în *DissPann*, Ser. II, 4, 1937, p. 20, pl. X, 106.

²⁹ Vezi Paul Couissin, *Les armes romaines*, Paris, 1926, fig. 110—112.

³⁰ D. Popescu, *op. cit.*, p. 95, 4.

Depozitul de unelte agricole

La capătul de nord al secțiunii I s-a descoperit un depozit de unelte agricole care constituie una dintre cele mai importante descoperiri făcute în 1951 pe Podei. Depozitul a format obiectul unui studiu separat³¹.

*

Săpăturile executate în 1951 pe „Podei“ au avut drept scop întregirea celor de la punctul „Săliște“, pentru a se vedea dacă locuitorii din prima vîrstă a fierului de aici sînt primii oameni care s-au așezat în această parte a văii Mureșului. Datorită descoperirilor de pe „Podei“ s-a putut stabili că prima așezare la Lechința nu este cea de la „Săliște“, ci cea de pe „Podei“, care aparține purtătorilor culturii Coțofeni din perioada de tranziție spre epoca bronzului. Forma însăși a terenului a atras desigur pe oamenii culturii Coțofeni, care se așează de preferință pe înălțimi situate în apropierea cursurilor de apă. Este probabil ca așezarea să fi luat naștere spre sfîrșitul culturii Coțofeni, deoarece se întilnește aspectul ceramic cu „împunsături succesive“. Viața omenească se continuă în epoca mijlocie a bronzului, cînd întilnim bogate urme ale culturii Wietenberg.

Continuarea tehnicii „împunsăturilor succesive“ pe ceramica Wietenberg ar fi un indiciu că la formarea ei a contribuit și cultura Coțofeni. Dacă prin descoperiri viitoare se va dovedi că cultura Coțofeni (eventual numai aspectul ei tîrziu, cel cu „împunsături succesive“) a durat pînă spre sfîrșitul bronzului timpuriu, atunci s-ar putea vorbi de o continuitate a așezării începînd din faza de trecere spre epoca bronzului. Un indiciu în acest sens este și faptul că în multe așezări din epoca bronzului materialele Coțofeni se găsesc amestecate cu cele Wietenberg, cum este și la Lechința-Podei.

„Podeiul“ este părăsit spre sfîrșitul epocii bronzului, ceea ce arheologic înseamnă sfîrșitul culturii Wietenberg și începutul celei hallstattiene. Acum agricultura ia o dezvoltare mult mai mare decît avusese la începutul epocii. Oamenii caută cele mai fertile locuri și coboară de pe înălțimi. Așa se întimplă și la Lechința, unde „Podeiul“ este părăsit pentru ca locuitorii săi să se așeze pe prima terasă fluvială a Mureșului, care le oferea un teren propice pentru agricultură, mult superior solului argilos și neproductiv al „Podeiului“.

Așezarea de pe „Săliște“ este de dimensiuni mai mari decît cea de pe „Podei“ și mai bogată în materiale arheologice, ceea ce dovedește o creștere considerabilă a numărului populației și o bună stare, datorită practicării agriculturii pe scară largă.

³¹ I. H. Crișan, *Un depozit de unelte descoperit la Lechința de Mureș*, în SCIV, XI, 1960, p. 285—301.

„Podeiul“ va mai fi locuit apoi, probabil, pentru puțin timp în epoca romană. După cât se pare este vorba doar de câteva locuințe izolate aici pe această înălțime, pe cînd așezarea romană propriu-zisă, de dimensiuni considerabile, se găsește în vale, în lunca Mureșului, tot la „Săliște“. Depozitul de unelte agricole aparținînd epocii romane indică prin conținutul său un autohton, ceea ce constituie o nouă dovadă a persistenței populației dacice în epoca romană, fapt dovedit de altfel și în așezarea de la „Săliște“, unde împreună cu ceramică de incontestabilă factură romană s-a descoperit o ceașcă dacică³².

II. Cristești (r. Tg. Mureș, reg. Mureș-Autonomă Maghiară).

Institutul de Istorie din Cluj a fost anunțat în luna iunie 1956 că în hotarul comunei Cristești s-au făcut descoperiri arheologice. Direcțiunea Institutului a delegat pe autor cu controlarea acestor descoperiri.

Cu ajutorul tov. Ion Boeriu, responsabilul carierei de pietriș din Cristești a Trustului VIII Construcții Tg. Mureș, în zilele de 17—20 iunie 1956, s-a putut cerceta amănunțit locul descoperirilor și s-a făcut o săpătură de salvare.³³

La est de sat, înspre Tg. Mureș, la aproximativ 200—300 m de ultima casă din Cristești, imediat lângă șoseaua națională (la circa 100—150 m spre sud) se găsește un bot de deal care se continuă în cea de a doua terasă a Mureșului. Botul de deal amintit este numit de către localnici „Lutărie“ sau „Szörcei tag“. De aici sătenii duc lut pentru lipit (cf. fig. 9). Aici era cariera de pietriș a Trustului VIII Construcții din Tg. Mureș. Exploatarea se găsea în plină desfășurare la data cînd s-au făcut cercetările. Stratul de pietriș mare (balastru) măsoară aproximativ 6 m înălțime, iar exploatarea lui se face sistematic și în cea mai mare parte mecanizat, tăindu-se linii drepte, încît pereții carierii servesc cît se poate de bine drept profile.

Din punct de vedere stratigrafic se constată (vezi profilul, fig. 10.2):

Un strat de humus modern gros de 15—20 cm, de culoare neagră, sub care urmează un strat de pămînt negru-gălbui de 30—40 cm grosime, cu numeroase urme de locuire constînd din fragmente ceramice, chirpic roșu, cenușă și cărbuni. Pe alocuri din acest strat pornesc gropi de formă ovală, conținînd fragmente ceramice și cenușă, adîncindu-se în stratul următor.

³² Vezi raportul preliminar în *SCIV*, III, 1952, p. 324 și I. H. Crișan, *Ceașca dacică*, în *SCȘCluj*, VI, 3—4, 1955, p. 142.

³³ Despre descoperirile de la Cristești am anunțat Muzeul Regional Tg. Mureș, din partea căruia a participat la sondajul nostru A. Zrinyi. Materialele descoperite aici au ajuns în MuzIstCluj și MuzTgM. Publicăm aici exhaustiv piesele din MuzIstCluj și cele păstrate la descoperitor și ne vom referi doar la descoperirile făcute ulterior, care sînt de asemenea fortuite și se păstrează în MuzTgM.

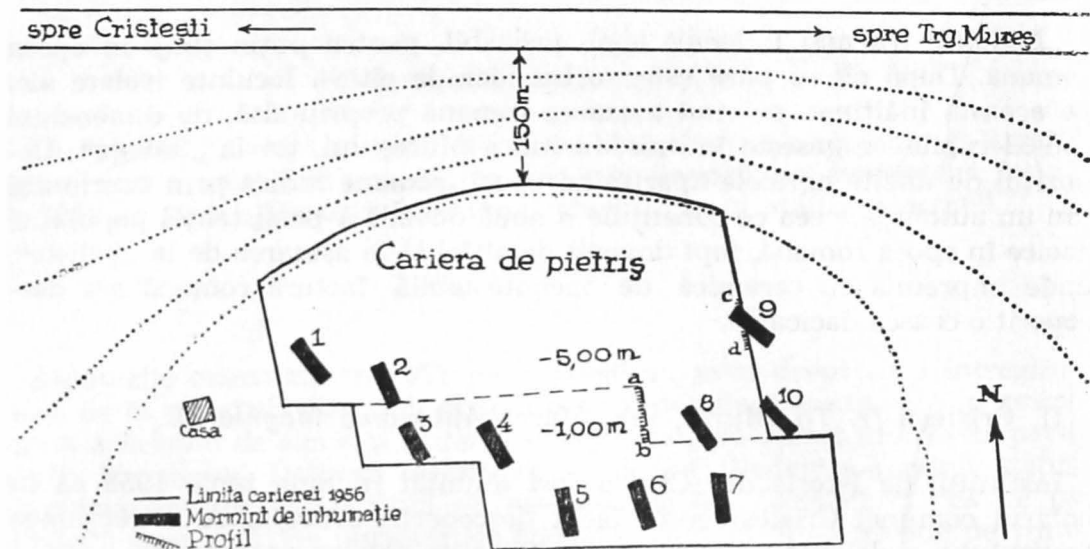

Fig. 9. Plan de situație a carierei de pietriș de la Cristești

Sînt, probabil, gropile unor bordeie aparținînd culturii Coțofeni³⁴. Nu s-a observat în nici o parte urmele vreunei clădiri cu ziduri de piatră sau cărămidă aparținînd epocii romane. Foarte probabil că locuințele din această epocă au fost construite din chirpic, care abundă peste tot. Sub acest strat urmează apoi un strat gros, măsurînd 1—1,50 m, de argilă

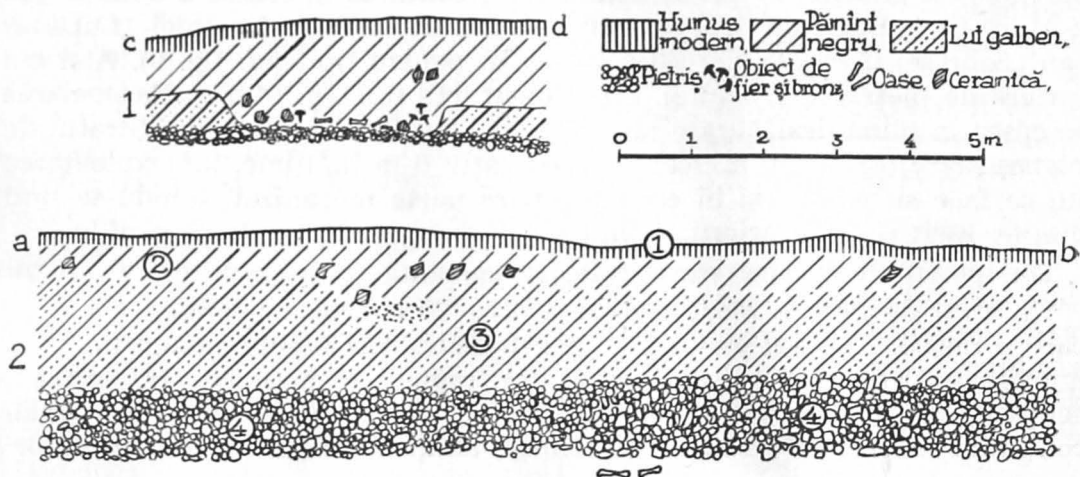

Fig. 10. 1. Profilul mormintului scitic nr. 9.
2. Profilul unei porțiuni a peretelui de vest al carierei de pietriș de la Cristești.

³⁴ Un asemenea bordeie a fost cercetat de N. Vlăsa în 1957, *Cercetări arheologice în Regiunile Mureș Autonomă Maghiară și Cluj*, în *ActaMN*, II, p. 19.

galbenă, lipsit de orice urmă de locuire. Sub stratul de argilă se găsește stratul compact de pietriș mare, care măsoară între 2—6 m adâncime.

Sub stratul de pietriș au fost descoperite oase de mamut, din care s-au păstrat două fragmente de măsea (fig. 11/8) măsurînd 9,8 cm lungime, 5,5 cm lățime și 5,3 cm grosime.

În stratul al doilea, imediat sub humusul actual, s-au descoperit fragmente ceramice aparținînd culturii Coțofeni și două vase întregi romane. În cadrul acestui strat n-am putut observa nicăieri existența unor nivele distincte. Fiind vorba de un strat de cultură subțire, fragmentele ceramice sînt amestecate.

Fragment dintr-o ceașcă (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8312), roșietic în exterior, cenușiu închis în interior, lucrat cu mîna din pastă impură. Este ornamentat cu trei șiruri de liniuțe paralele incizate (fig. 11/4). Dimensiuni: 7,4×5,7×0,7 cm.

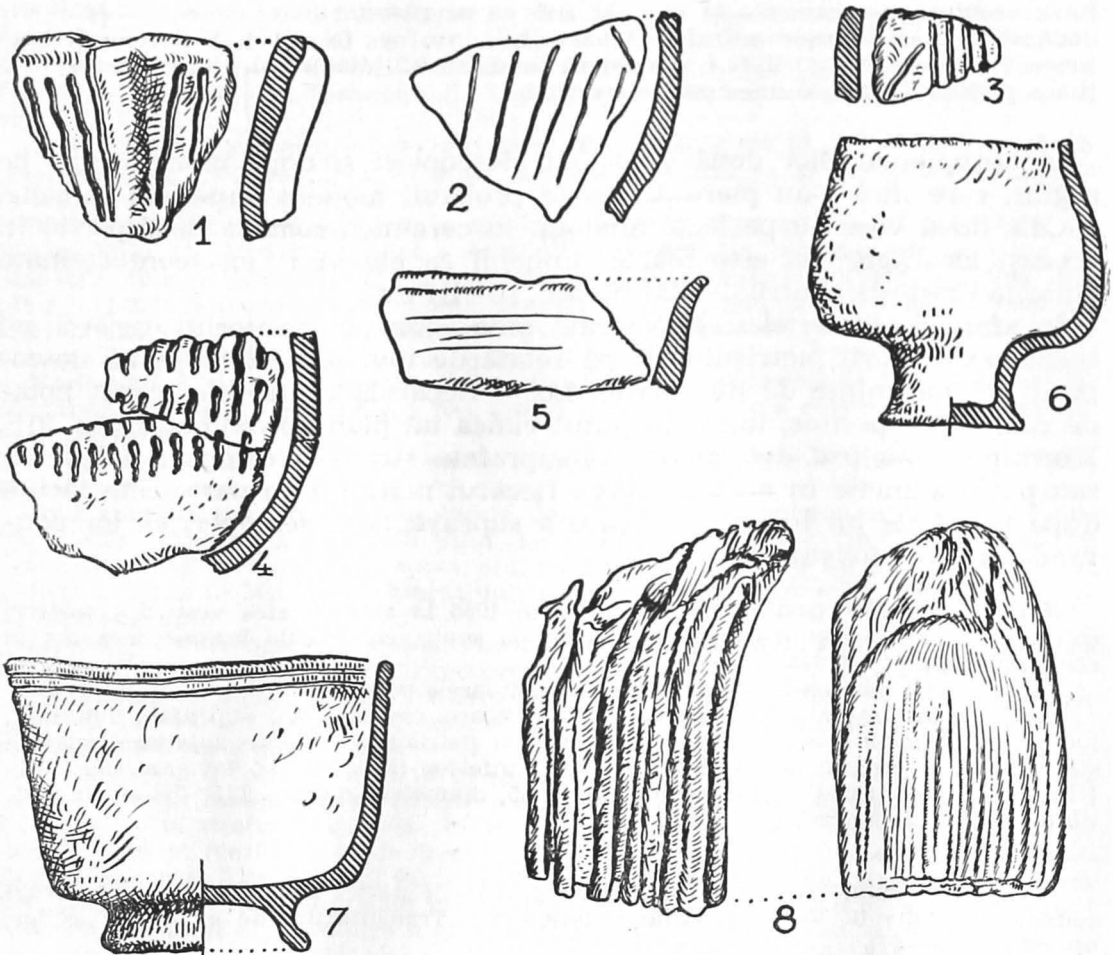

Fig. 11. Materiale provenite din carieră; 1—5 fragmente ceramice aparținînd culturii Coțofeni; 6—7 vase romane; 8 fragment din măsea de mamut.

Fragment de vas (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8314) de culoare roșietică în exterior, cenușiu deschis în interior. Pastă impură, rău arsă, lucrat cu mîna. Fragmentul este ornamentat cu o proeminență în relief și cu linii paralele incizate (fig. 11/1). Dimensiuni: 5,8×5,3×0,7 cm.

Fragment de vas (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8316) de culoare cenușiu-gălbuie, lucrat cu mina din pastă impură, ornamentat cu linii paralele incizate (fig. 11/2). Dimensiuni 6,1×4,6×0,9 cm.

Toate fragmentele descrise mai sus aparțin culturii Coțofeni, din perioada de tranziție spre epoca bronzului. Atît tehnica de confecționare, formele, cit și ornamentarea sînt specifice acestei culturi³⁵.

Vas mic în formă de pahar (fig. 11/6) cu un picior scund, plin în interior, de culoare roșie, lucrat cu roata din pastă fină. O bună parte din corp lipsește. (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8304). Dimensiuni: înălțimea 7,4, diametrul fundului 6,9, diametrul piciorului 4, înălțimea piciorului 1,5, grosimea pereților 0,5 cm.

Vas mic de forma unei cupe (fig. 11/7) cu picior scurt, gol în interior, de culoare roșie. A fost acoperit în interior, cit și în exterior, cu o angobă de culoare roșie care astăzi în cea mai mare parte s-a desprins. Este lucrat la roată din pastă fină. Buza vasului este rotunjită și imediat sub ea se găsește un ornament alcătuit din două linii paralele ușor adîncite (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8303). Dimensiuni: înălțimea 7,6, diametrul gurii 10,4, diametrul fundului 9,3, diametrul piciorului 5,8, înălțimea piciorului 1,5, grosimea pereților 0,5 cm.

În apropierea celor două vase s-au descoperit și două monete mici de argint, care însă s-au pierdut; foarte probabil monete imperiale romane.

Cele două vase au perfecte analogii în ceramica romană descoperită în aceeași localitate³⁶ și este foarte probabil ca ele să fi fost confecționate chiar la Cristești, centru de olari în sec. II—III e.n.

În afară de materialele enumerate pînă acum, pe teritoriul carierei, cu ocazia exploatării pietrișului, după relatările tov. Ion Boeriu, s-au descoperit opt morminte de inhumație. Locul fiecărui dintre ele a fost notat de către descoperitor, încît am putut ridica un plan aproximativ (fig. 9)³⁷. Mormintele au fost descoperite la suprafața stratului compact de pietriș sau puțin adîncite în el. Descrierea fiecărui mormînt în parte este făcută după relatările lui Ion Boeriu, care a supravegheat descoperirea lor adunînd parte din inventarul funerar.

Mormîntul 1 descoperit în ziua de 15 mai 1956 la extremitatea vestică a carierei conținea un schelet bine conservat, așezat pe spate, cu mîinile întinse de-a lungul corpului, orientat est-vest.

Împreună cu scheletul s-au descoperit următoarele piese:

1. Vas mare bitronconic (fig. 12/14) de culoare roșietică, cu suprafața lustruită, lucrat cu mina din pastă bună, ornamentat cu patru proeminențe applatizate așezate sub diametrul maxim, pe trunchiul de con inferior (MuzIstCluj, inv. nr. IN, 8318). Dimensiuni: înălțimea 29, diametrul gurii 14,5, diametrul maxim 22,5, diametrul fundului 12, grosimea pereților 0,7 cm.

³⁵ Nu cităm analogii pentru fiecare fragment în parte, deoarece ele sînt forme comune, întîlnite în toate așezările Coțofeni din Transilvania (de ex. H. Schroller, *op. cit.*, pl. 26—27).

³⁶ D. Popescu, în *Materiale*, II, fig. 96, 3, 7.

³⁷ Aceste morminte le-am publicat succint fără descrieri amănunțite sau ilustrații, *Mormîntul scitic de la Saroș-Sonde*, în *ActMed*, 3, 1955—56, p. 63—64 și amintite apoi de Z. Székely, în *Materiale*, VI, p. 191.

2. Patru vîrfuri de săgeți din bronz cu cîte trei muchii și spin lateral (fig. 12/5) găsite lângă soldul drept. La data descoperirii numărul vîrfurilor de săgeți a fost mai mare. Două au ajuns în Muzeul Tg. Mureș. Dimensiuni: înălțimea 3,5, lățimea 1,2, diametrul găurii de înmănușare 0,9 cm.

3. Brățară de bronz (fig. 12/10) cu capetele suprapuse, ornamentată cu liniuțe incizate situate la cele două extremități ale brățării. În secțiune este ovală și se îngustează treptat spre capete. Dimensiuni: diametrul 7,5, lățimea 1, grosimea 0,5 cm (în proprietatea lui Ion Boeriu).

Mormîntul 2 a apărut la aproximativ 3 m spre sud și 20 m spre est de primul mormînt. Scheletul era așezat în aceeași poziție ca și cel precedent. Ca inventar a avut numai ceramică, spartă de descoperitori (fragmentele s-au pierdut).

Mormîntul 3 a fost găsit la picioarele mormîntului precedent, la distanță de aproximativ 2 m și a avut același inventar funerar.

Mormîntul 4 orientat și el ca și mormintele 2 și 3 pe direcția est-vest a fost descoperit la circa 25 m spre est de mormîntul 3. Scheletul zăcea și în acest caz pe spate cu mîinile întinse de-a lungul corpului. Ca inventar funerar a avut vîrfuri de săgeți din os de formă piramidală, vîrfuri de săgeți din fier, în formă de frunză, și din bronz, cu trei muchii. Numărul vîrfurilor de săgeți nu se poate determina fiind foarte rău conservate; au fost lăsate pe loc și transportate odată cu pietrișul. Din ele s-au păstrat doar trei exemplare fragmentare care au ajuns în Muzeul Tg. Mureș (fig. 12,8—9). Dimensiunile vîrfului de săgeată din fier sînt: lungimea 3,2, lățimea 1,7 cm.

Mormîntul 5 situat spre sud, aproximativ 20 m și spre est 10 m față de mormîntul precedent. Nu conținea nimic în afară de schelet așezat ca și celelalte pe spate și cu mîinile întinse pe lângă corp.

Mormîntul 6 a fost descoperit la distanță de 10 m spre est de cel precedent, pe aceeași linie. În afară de schelet a conținut ceramică din care s-a păstrat doar un fragment dintr-o cană (fig. 12/11), de culoare gălbui-roșetică, lucrată cu mîna, din pastă impură. Suprafața vasului este acoperită cu un slip gălbui bine lustruit. Se vede urma unei torți (MuzIstCluj, inv. IN 8302). Dimensiuni: înălțimea actuală 8,7, diametrul fundului 6,5, grosimea pereților 0,6 cm.

Mormîntul 7, situat pe aceeași linie, la distanță de aproximativ 8 m spre est de mormîntul precedent. Scheletul a fost așezat pe spate și avea drept inventar funerar următoarele piese:

Inel de buclă din bronz cu capete conice (fig. 12/7) care a ajuns în MuzTgM. Dimensiuni: diametru 6, grosimea 0,3 cm.

Două aplici făcute din sîrmă de bronz, descoperite în apropierea umerilor scheletului. Fiecare este dublă, alcătuită fiind din cinci spirale făcute din fir de sîrmă de bronz (fig. 12/6). Una dintre aplici era foarte deteriorată și nu s-a putut ridica; a doua a ajuns în MuzTgM. Dimensiuni: lățimea 5, 4, diametru 2,5, grosimea sîrmei de bronz 0,8 cm.

Mormîntul 8 descoperit la 2 m spre nord de cel precedent nu conținea nimic în afară de schelet, care (după relatarea descoperitorului) ar fi fost așezat cu fața în jos.

Examinînd cu atenție pereții carierei, în profilul de est s-a observat conturul unei gropi de mormînt. Cu ajutorul muncitorilor de la carieră, care au lucrat voluntar, am dezvelit o parte din acest mormînt.

Mormîntul 9 a fost situat la 20 m spre nord și 10 m spre est de mormîntul precedent. Groapa mormîntului pornește din stratul de pămînt negru-gălbui și se adîncește 40 cm în stratul de pietriș. Adîncimea gropii de la suprafața actuală a solului este de 1,60 m (vezi fig. 10,1). Pereții gropii sînt oblici și se îngustează spre fund. Lungimea gropii măsoară 2,20 m. Scheletul s-a păstrat destul de rău. Acest mormînt are unul dintre cele mai bogate inventare funerare descoperite pînă acum în Transilvania³⁸, alcătuit din ceramică și obiecte de metal.

³⁸ Vezi lista descoperirilor dată de noi în *ActMed*, 3, *op. cit.*, p. 60—64, și *Unakinakes inedit din Muzeul Făgăraș. Considerații asupra grupului scitic din Transilvania*, în *Omd*, p. 117—129.

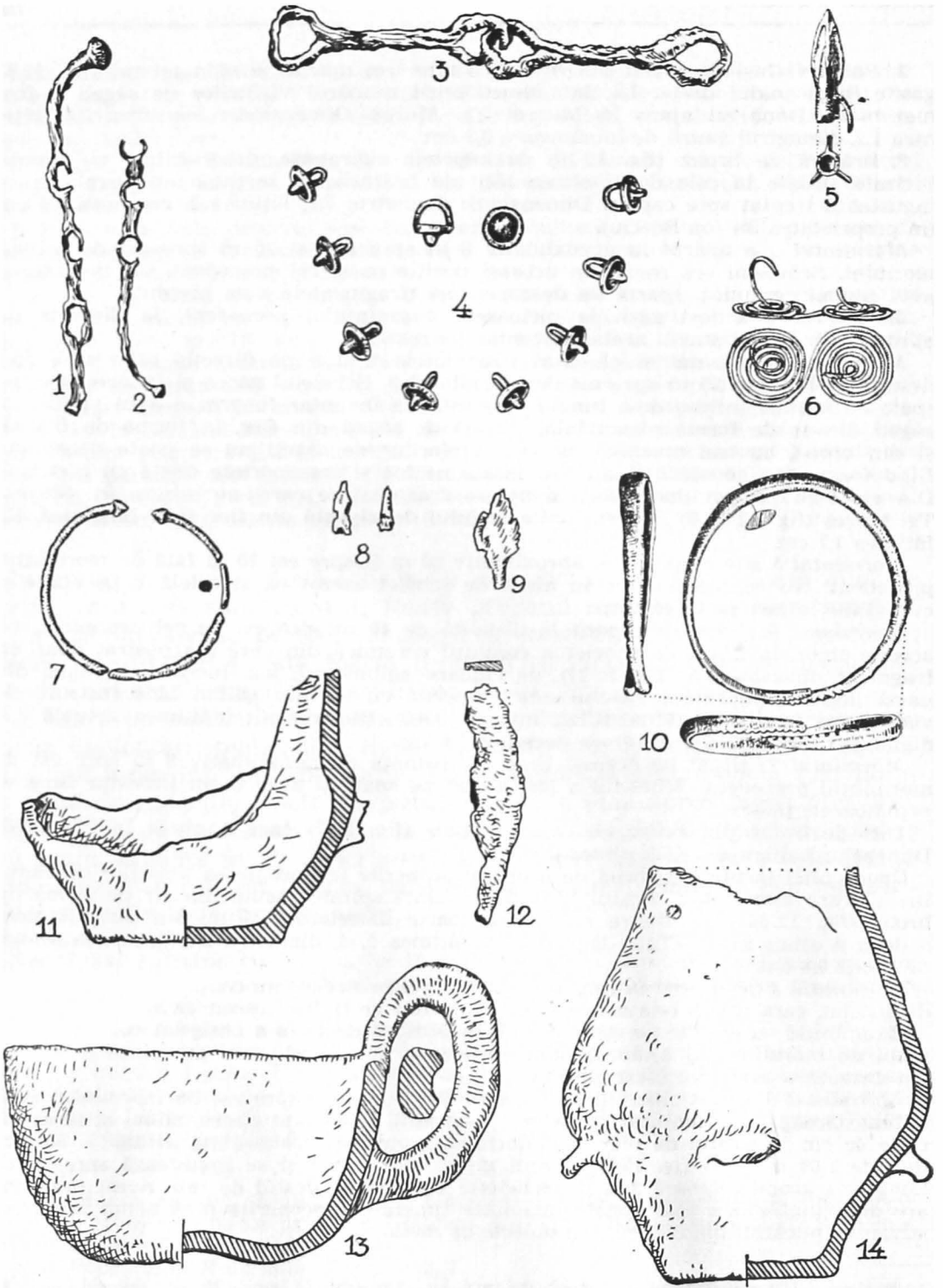

Fig. 12. Ceramică și obiecte de metal din mormintele scitice

Ceramică:

1. Vas mare bitronconic, de culoare cenușiu-gălbuie, confecționat din pastă bună, ornamentat cu proeminențe aplatizate (MuzTgM).

2. Strachină mare de lut, de culoare cenușiu-roșietică, lucrată cu mâna, cu muchia buzei curbată spre interior (MuzTgM).

3. Cană de lut (fig. 12/13), de culoare cenușiu-neagră, cu o toartă supraînălțată. Întreaga suprafață a vasului este acoperită cu un slip cenușiu și puternic lustruit, avînd un aspect metalic. Fundul este ușor scobit (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8301). Dimensiuni: înălțimea 7, diametrul gurii 11,8, diametrul fundului 6,1, grosimea pereților 0,6 cm.

Obiecte de metal:

1. Zăbală de fier puternic roasă de rugină (fig. 12/3), compusă din două bare, fiecare terminată la ambele capete cu câte un belciug (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8305). Dimensiunile actuale: lungimea 4,5, diametrul belciugelor 2, grosimea 0,6 cm.

2. Două psalii din fier de la zăbala precedentă (fig. 12/1—2) și acestea puternic oxidate. Psaliile se termină în câte un buton masiv rotund. Pe corp au câte trei orificii patruleter (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8306). Dimensiuni: lungimea actuală 11,7 și 8,1, lățimea 1, grosimea 0,5 cm.

3. Opt butoni de bronz (fig. 12/4), bine conservați, de formă rotundă, prevăzuți cu câte o proeminență conică pe suprafața externă; în interior cu câte o toartă masivă. Ei au împodobit, foarte probabil, o piesă de harnașament, poate căpăstru (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8308). Dimensiuni: diametrul 1,3, grosimea împreună cu proeminența 0,6, lățimea torții 1,2, grosimea ei 0,3 cm.

4. Fragment din lama unui cuțit de fier, ușor curbat (fig. 12/12) și acesta puternic oxidat. A avut mîner de lemn. Pe partea care se îmbină cu lemnul s-au păstrat urmele acestuia (MuzIstCluj, inv. nr. IN 8308). Dimensiuni: lungimea 7, lățimea 1,6, grosimea lamei 0,6 cm³⁹.

5. 122 vîrfuri de săgeți dintre care 26 din os de formă piramidală, 28 de bronz cu două aripioare laterale, 63 din același metal cu câte trei aripioare și cinci vîrfuri de săgeți din fier în formă de frunză (MuzTgM). Ele au fost găsite grupat, într-un bloc compact, așezate lângă genunchiul stîng al scheletului. Acest fapt îndreptățește presupunerea că ele erau inițial puse într-o tolbă de piele sau de pînză (care s-a distrus).

6. Pumnal scurt de fier (*akinakes*), destul de bine conservat, cu garda cordiformă terminată în antene. Este de dimensiuni mici; cea mai apropiată analogie atît ca formă, cît și ca dimensiuni, apare în necropola scitică de la Cipău⁴⁰.

7. Pumnal de fier (*akinakes*) terminat cu bară transversală dreaptă, din care se păstrează numai mînerul cu garda cordiformă și o parte din vîrfurile lamei (MuzTgM).

8. Ciocan-secure de luptă, din fier, bine conservat (MuzTgM). Cele două pumnale de fier și ciocanul secure au fost găsite lângă șoldul drept.

În afară de ceramică și piesele de metal, în mormîntul 9 s-au descoperit și oase de cal.

Mormîntul 10, descoperit odată cu dezvelirea totală a mormîntului 9. Pe lângă schelet mormîntul conținea două vase de lut: a) vas mijlociu bitronconic cu două torți și patru proeminențe, de culoare gălbui-cenușie, lucrat cu mâna și b) strachină mare de culoare cenușie, ornamentată în exterior cu caneluri lustruite alcătuiind o

³⁹ Piese de metal care urmează au fost descoperite la degajarea completă a mormîntului făcută la începutul lunii septembrie 1956 cînd s-a ajuns cu exploatarea pietrișului în acest punct. Ele au fost duse la Muzeul din Tg. Mureș, cf. *Materiale*, VI, p. 191.

⁴⁰ Pumnalul de la Cipău a fost descoperit în 1913 și publicat de N. Fettich, *Az aldobolyi kard korárol* în *EmlSzM.*, și amintit de toți cei care s-au ocupat de descoperirile scitice de la Cipău, ultima lucrare, N. Vlassa, *O contribuție la problema epocii scitice în Transilvania*, în *Apulum*, IV, 1961, p. 22, fig. 4/7.

bandă așezată imediat sub buză și patru proeminențe conice puțin aplatizate. Muchia buzei este răsfrântă spre interior. Pe lângă cele două vase, în mormînt s-au mai descoperit două inele de tîmplă de bronz cu capete conice. Întregul inventar a fost dus la MuzTgMureș.

În anul 1957 cariera de pietriș și-a extins lucrările și la vest de cariera veche, pe același deal. Aici au mai fost sesizate încă șase morminte de inhumație ale căror inventare (constînd în cea mai mare parte din ceramică) s-au pierdut⁴¹. Tot în această parte a carierei s-a descoperit un mormînt care conținea fragmente dintr-o ceașcă. Craniul scheletului prezintă o trepanație circulară pe temporalul drept⁴².

Din cele arătate reiese că la Cristești a existat o necropolă de inhumație din care s-au putut identifica și salva în parte sau total 17 morminte. Dar toate descoperirile sînt fortuite și numai un număr mic dintre ele au fost observate de arheologi și nici un mormînt săpat sistematic, în întregime. Fără îndoială că nu întregul inventar funerar a fost observat și adunat de către descoperitori și din acesta o bună parte s-a pierdut.

Din observațiile făcute la fața locului și din relatările tov. Ion Boeriu (care a participat direct la cea mai mare parte a descoperirilor) reiese că mormintele sînt plane, fără să fie dispuse într-o ordine oarecare și sînt orientate pe direcția est-vest cu unele devieri de la această linie. Inventarele funerare sînt în general sărăcicioase, în cea mai mare parte vase de lut și cîteva piese de metal. Excepție face doar mormîntul nr. 9, cu inventar deosebit de bogat.

Atît ritul funerar, cît și inventarele sînt specifice necropolelor scitice din Transilvania datate în sec. VI și la începutul sec. V î.e.n. și atribuite agatirșilor⁴³.

În afară de obiectele specific scitice, cum sînt pumnalele, vîrfurile de săgeți, securea-ciocan, zăbala etc., în necropola de la Cristești întîlnim și unele piese de metal străine inventarelor scitice de pe teritoriul Uniunii Sovietice și rar întîlnite în cele din Transilvania, care își au originea în fondul local din prima epocă a fierului. Acestea sînt brățara ornamentată cu linii incizate verticale și aplica din sîrmă de bronz (fig. 12/6,10).

Cea mai apropiată analogie pentru brățara de bronz de la Cristești apare tot într-o necropolă scitică contemporană, la Simeria⁴⁴. Existența acestor

⁴¹ Z. Székely, *Materiale*, VI, p. 193.

⁴² E. Crișan, în *ActaMN.*, I, p. 79—86.

⁴³ C. Daicoviciu, *Insemnări despre daci*, VIII, în *Steaua*, nr. 5, Cluj, 1956, p. 116, și I. H. Crișan, în *OmD*, p. 119—128 cu toată bibliografia problemei.

⁴⁴ M. Roska, *ErdRep.*, p. 226, 53, fig. 279, 6 cu bibliografia privind această localitate. Atît brățara cît și aplica din sîrmă de bronz se întîlnește frecvent și în necropola de la Hallstatt, cf. Karl Kroner, *Das Gräberfeld von Hallstatt*, Firenze, 1959, Tafelband, pl. 1, mormîntul 24, fig. 5, mormîntul 28/29, fig. 17, 18. În aceeași necropolă s-a descoperit și virful de săgeată din bronz cu trei aripioare laterale (pl. 6, mormîntul 68, fig. 3) de tip scitic, care este fără îndoială un obiect de import. Existența vîrfurilor de săgeți sau altor piese scitice descoperite izolat sau desprinse de întregul lor conex dovedesc doar legături cu lumea scitică sau greco-scitică și nicidecum existența elementului etnic scitic; cf. și P. Reinecke, *Eine dreikantige Bronzespießspitze aus Oberfranken*, în *Germania*, 25, 1941, p. 82—85.

piese de metal, care ar putea aparține din punct de vedere etnic autohtonilor. nu schimbă cu nimic atribuirea necropolei de la Cristești sciților, respectiv unei populații străine. Este vorba doar de câteva piese, rămânând ca hotărîtor ritul de înmormîntare și inventarul mormîntului 9 care poate fi atribuit fără nici o rezervă unui războinic scit, probabil un șef de trib. Analogia cea mai bună ne-o oferă un mormînt descoperit într-un curgan din apropierea localității Romnii de pe teritoriul Uniunii Sovietice, care pe lângă schelet mai conținea tot două akinakes-uri, 206 virfuri de săgeți din os, bronz și fier, zăbale și psalii de fier, securi, ciocane de luptă etc.⁴⁵

Existența pieselor de metal ce par să fie produse ale autohtonilor, precum și ceramica (de asemenea produs local) dovedesc legăturile strînse și influențele reciproce între noii veniți și autohtonii geto-daci, legături care s-au soldat cu asimilarea rapidă a sciților-agatirși în masa autohtonilor.

Rezumînd, putem conchide că cercetările făcute în vara 1956 la cariera de pietriș din Cristești au stabilit existența unei așezări cu bordeie aparținînd culturii Coțofeni din faza de trecere spre epoca bronzului. S-a dovedit apoi că așezarea romană situată pe malul Mureșului se întinde pînă în acest loc. Rezultatul cel mai important îl constituie însă identificarea necropolei de inhumație scitică, descoperindu-se mai multe morminte, dintre care s-au putut determina și salva un număr de 17. Inventarul mormîntului 9, al unui războinic scit, probabil un șef de trib, este unul dintre cele mai bogate și reprezentative inventare funerare scitice descoperite pînă acum în Transilvania, contribuind la lămurirea apartenenței etnice a celor înmormîntați în necropolele contemporane din Transilvania.

III. Războieni-Cetate (*r. Aiud, reg. Cluj*)

Localitatea Războieni este cunoscută în bibliografie prin numeroasele descoperiri fortuite sau din săpăturile și sondajele executate aici⁴⁶. Cele mai multe materiale au ieșit la iveală la nord-vest de sat, pe o terasă puțin ridicată, numită de localnici „Cetate” și aparțin epocii romane. Pe acest loc plan s-a presupus existența unui castru în care au staționat detașamente din legiunea a XIII-a Gemina și ala Batavorum miliaria⁴⁷. Aici, în luna iulie 1960, s-a săpat un șanț de conductă, descoperindu-se numeroase materiale arheologice⁴⁸.

Șanțul a avut cîțiva kilometri lungime, tăind platoul numit „Cetate” și promontoriul ce se găsește situat la est de acesta. Traseul șanțului se împarte în trei sectoare (I—III; fig. 13).

⁴⁵ V. A. Ilinskaia, *Arheologija*, Kiev, V, 1951, p. 196—211, pl. I—III, fig. 1—7.

⁴⁶ Bibliografia completă în *Repertoriul arheologic al României*, lucrare colectivă în manuscris la Institutul de Istorie din Cluj.

⁴⁷ V. Christescu, *Istoria militară a Daciei romane*, București, 1937, p. 170—178.

⁴⁸ Descoperirea a fost anunțată de ing. Walter directorului Institutului, acad. prof. C. Daicoviciu, care a delegat pe autor cu controlarea descoperirilor.

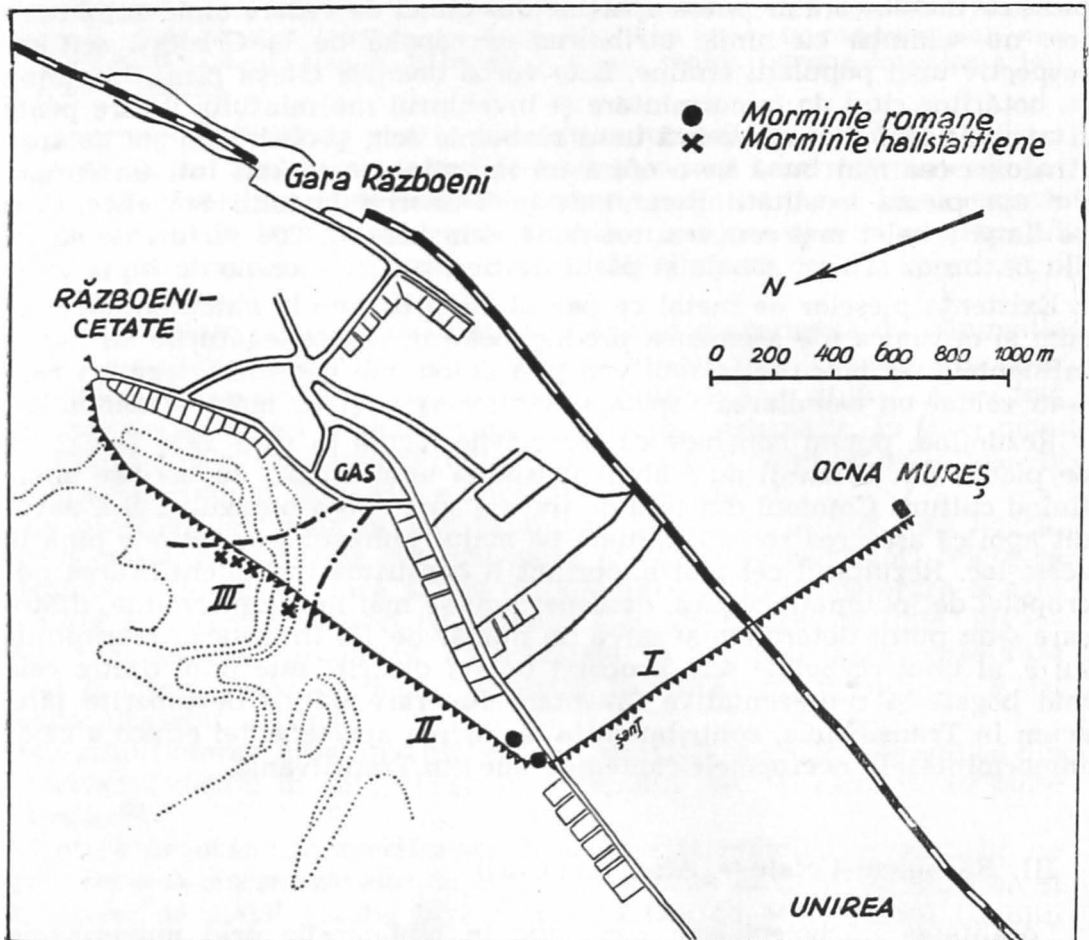

Fig. 13. Războieni-Cetate, plan de situație

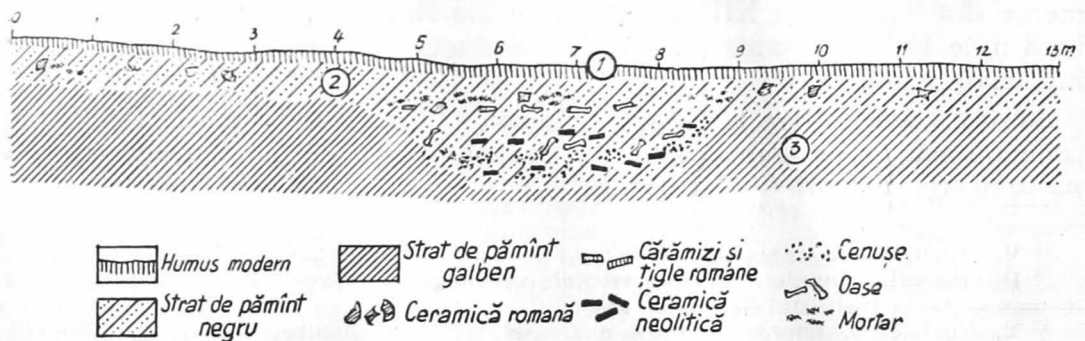

Fig. 14. Profilul unui bordei neolitic

Sectorul I

Începe la aproximativ 50 m în stînga șoselei ce duce de la Unirea la Războieni și ține aproximativ 200—250 m în direcția sud-est.

Din punct de vedere stratigrafic pe toată această porțiune s-a putut constata următoarea situație (profilul, fig. 14).

— Un strat de humus modern de culoare neagră care ține aproximativ 10—20 cm (notat pe profil cu 1). Sub el urmează un al doilea strat de pămînt (notat pe profil cu 2), tot de culoare neagră, ceva mai gălbui decît primul, care măsoară 30—40 cm grosime. În acest strat s-au descoperit, pe toată lungimea sectorului, materiale romane constînd din fragmente de cărămizi, țigle, ceramică roșie și cenușie lucrată la roată, mortar, oase de animale etc. Nu s-a găsit nici un fel de zid și nu s-a putut delimita vreo clădire. Acestui strat îi urmează un al treilea format din lut galben (notat pe profil cu 3), în care sînt adîncite gropi de bordeie neolitice, pornind din stratul al doilea de pămînt negru-gălbui și adîncindu-se 1—1,20 m în stratul de lut galben. Adîncimea lor, de la suprafața actuală a solului, este de 1,50—2 m. Pereții gropilor sînt oblici, îngustîndu-se spre fund. La gură gropile măsoară 4—4,50 m lungime și 2,50—2,80 la fund. Ele au fost umplute cu pămînt, o cantitate mare de cenușă, cărbuni, fragmente ceramice și foarte multe oase de animale. Într-un singur caz s-a putut observa în interiorul bordeiului o lipitură înroșită, acoperită cu cărbuni și cenușă, care nu poate fi decît o vatră de foc. Distanța dintre bordeie este de obicei de 10—14 m. Ceramica se compune exclusiv din fragmente. Nu s-a găsit nici un vas întreg sau care să poată fi reconstituit. Trebuie să menționăm că majoritatea fragmentelor ceramice au fost adunate din pămîntul scos din șanț și din pereții acestuia. N-au fost ridicate însă decît cîteva fragmente, marea majoritate au rămas pe loc.

Fragmentele ceramice aparțin neoliticului tîrziu și anume culturii Petrești (care și-a avut zona de răspîndire axată, în linii generale, pe valea Mureșului)⁴⁹ și se pot împărți în două grupe:

a) ceramică grosolană de culoare cenușie sau roșietică, lucrată neglijent din pastă cu multe granule de nisip și incomplet arsă (fig. 15/4—7);

b) ceramică fină, de culoare cenușie sau roșie, lucrată foarte îngrijit din pastă fină fără impurități și omogen arsă. Din această categorie fac parte cîteva torți de vase (fig. 15/1—2), un fragment de pahar de culoare cenușiu-brună (fig. 15/3) și un fragment din toarta unui vas de culoare brună, acoperit cu slip puternic lustruit, de aspect metalic. Nu s-a aflat printre numeroasele fragmente ceramice nici unul pictat. Întregul material are analogii ce merg pînă la identitate în stațiunea „Groapa galbenă” de la Petrești, care a dat numele culturii.

⁴⁹ Pentru această cultură: D. și I. Berciu, *Cercetări și săpături arheologice în județele Turda și Alba*, în *Apulum*, II, 1943—1945, p. 53—60 (fig. 44—48); *IstRom*, I, 1960, p. 70—71.

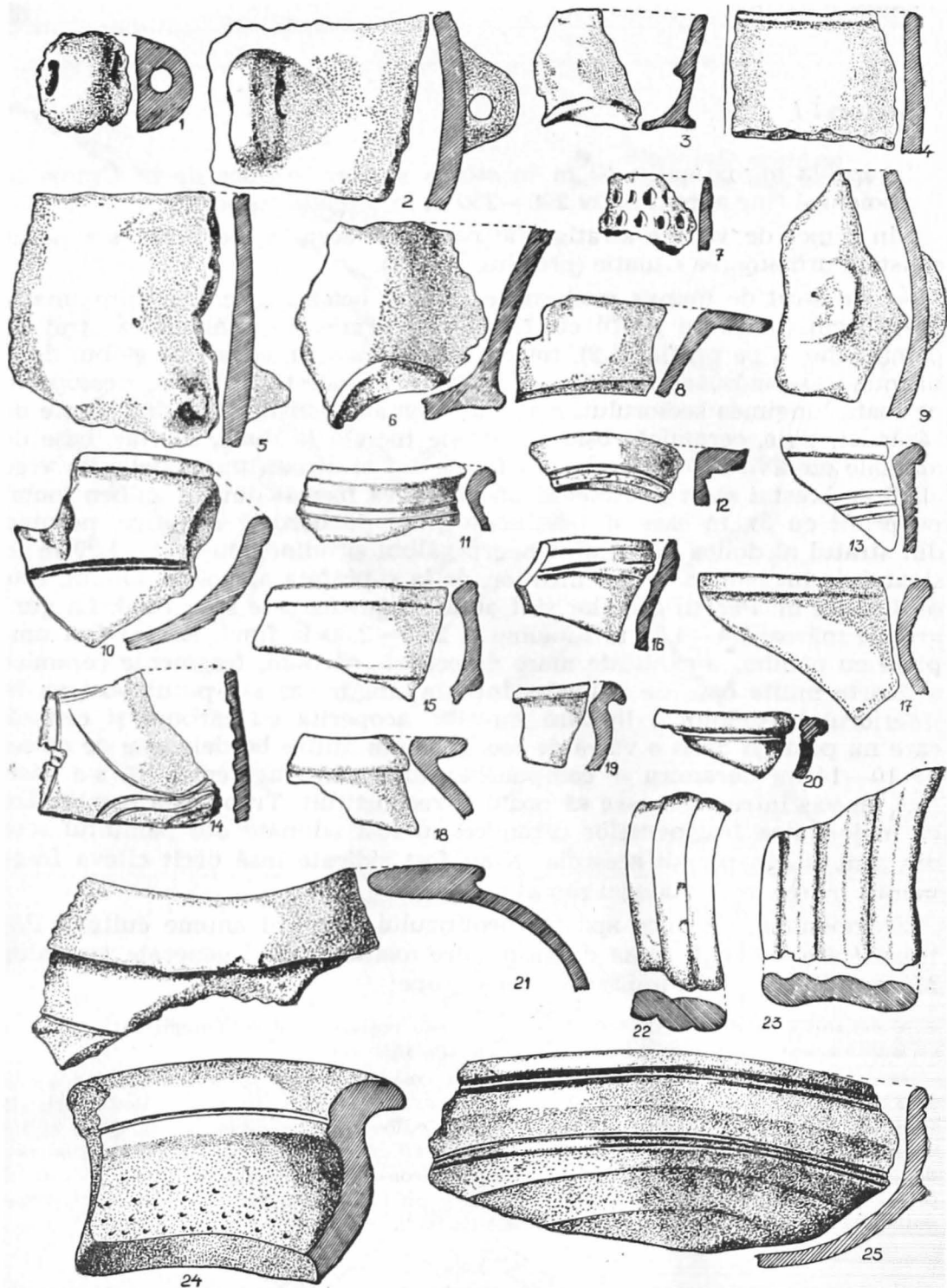

Fig. 15. Fragmente ceramice neolitice și romane descoperite la Războeni

Sectorul II

Taie pe toată lungimea terasa numită de localnici „Cetate“ a cărei suprafață este plină cu fragmente ceramice, țigle și alte materiale romane scoase la iveală de lucrările agricole. Direcția șanțului este aproximativ paralelă cu cea a comunei Războeni mergând pe latura de nord-vest a acesteia.

Sectorul II începe la unirea cu sectorul I, cu care face un unghi de 90° și ține pînă la poalele dealului situat la est de „Cetate“, unde vine un drum de la GAS Războeni (vezi fig. 13).

Sectorul II măsoară în lungime mai mult de 150 m.

Din punct de vedere stratigrafic întîlnim aceeași situație ca și în sectorul I, cu deosebire că bordeiele neolitice nu țin pe întreaga lungime a sectorului, ci numai pe o porțiune de circa 200 m, începînd din capătul vestic. Au fost identificate în această porțiune încă 12 gropi de bordeie.

Materialele romane sînt mai abundente decît în sectorul I, mai cu seamă în centrul terasei. Un element nou, neîntîlnit în sectorul precedent, îl constituie două morminte romane din cărămizi. Unul dintre ele a fost descoperit chiar la unirea celor două sectoare și a rămas nedesfăcut. Cel de al doilea, situat la 80 m spre est de primul, a fost tăiat de șanț și apoi dezvelit de noi în lungime printr-o casetă de 2,50×3,50 m, pornind de la șanț.

Mormîntul de cărămizi (fig. 16 și 17) a fost descoperit aproape integral distrus nu numai de șanțul care a tăiat o parte din el, ci și de lucrările agricole, fiind așezat foarte aproape de suprafața actuală a solului. Fundul mormîntului se găsește abia la 60 cm adîncime. Este foarte probabil că mormîntul a fost jefuit încă din antichitate, iar demolarea lui s-a făcut cu ocazia lucrărilor agricole. În interior nu s-a găsit nici un fel de inventar. S-a găsit doar un fragment de os uman lung.

Mormîntul a fost făcut din cărămizi așezate în formă de zid, care măsoară 41 cm lungime, 27 cm lățime și 6 cm grosime, unite cu mortar, alcătuiind o cutie care a avut în exterior 1,10 m lățime și 2,30 m lungime. Înălțimea nu s-a putut determina, pentru că pe nici o parte nu s-a păstrat întreg peretele cutiei. Într-un colț s-au păstrat cinci rînduri de cărămizi totalizînd 35 cm înălțime. Desigur, cutia sarcofagului a fost mai înaltă, dar probabil că nu cu mult, căci baza mormîntului se găsește abia la 0,60 m adîncime. Pe fundul cutiei a fost lut galben bine bătut, iar la cap o cărămidă de dimensiuni mari 65/65/7 cm, în chip de pernă. Mortar nu s-a găsit decît la unirea cărămizilor în pereți. Mormîntul este orientat pe direcția est-vest. Nici o cărămidă n-a avut ștampile.

Asemenea morminte cu sarcofage din cărămidă sînt foarte obișnuite și

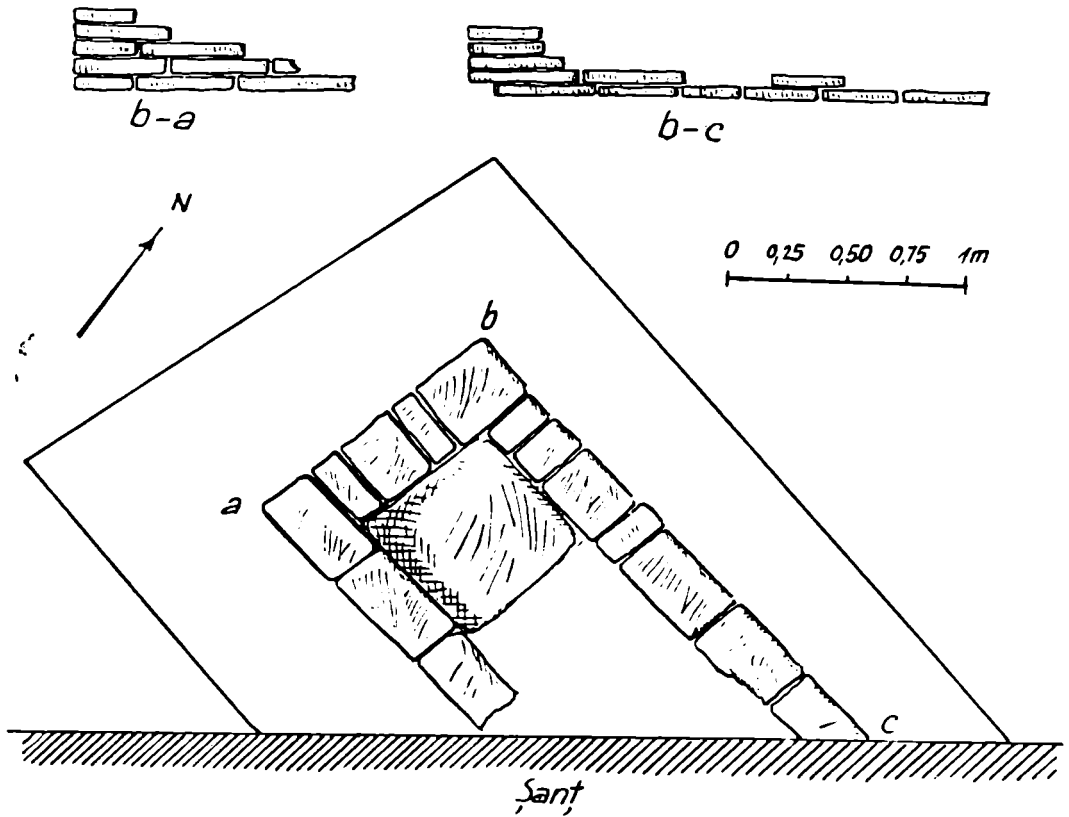

Fig. 16. Planul mormintului de cărămizi roman nr. 1.

larg răspândite în epoca romană în Dacia⁵⁰. Două morminte de același fel au fost găsite în 1931 la Ocna Mureșului, în apropiere⁵¹.

Cel de al doilea mormint se contura perfect în profil, dar dat fiind timpul scurt și mijloacele disponibile reduse, n-a putut fi dezvelit.

Pe tot parcursul Sectorului II nu s-a dat de urmele vreunei fortificații cu caracter militar, în schimb urmele clădirilor sînt abundente peste tot. La 85 m spre vest de extremitatea estică a sectorului II s-au descoperit, la 1.30 m adîncime (vezi fig. 18), urmele unei clădiri mai mari. S-a găsit un fus de coloană de calcar cu diametrul de 40 cm și înalt de 7,6 cm (vezi fig. 19). cărămizi patrulatere (18,5×18,5×6 cm) și rotunde (diametru 19, grosimea 8,5 cm, fig. 20/1—2) de la hipocaust. De asemenea s-au descoperit fragmente de *tegula mammata*, ziduri făcute din piatră de calcar, mult mortar, cărămizi și țigle. N-au putut fi urmărite zidurile clădirii pentru a-i putea stabili dimensiunile și destinația.

⁵⁰ Vezi: O. Floca, *Sistemele de înmormîntare din Dacia superioară romană*, în *Sargetia*, II, 1941, p. 1—116; I. I. Russu, în *AISC*, III, p. 330—340; M. Macrea și D. Protase, în *Materiale*, V, p. 438—439.

⁵¹ C. Daicoviciu, *Notițe arheologice și epigrafice*, în *AISC*, I, partea II-a, 1928—1933, p. 61—62.

Fig. 17. Mormîntul roman de cărămizi

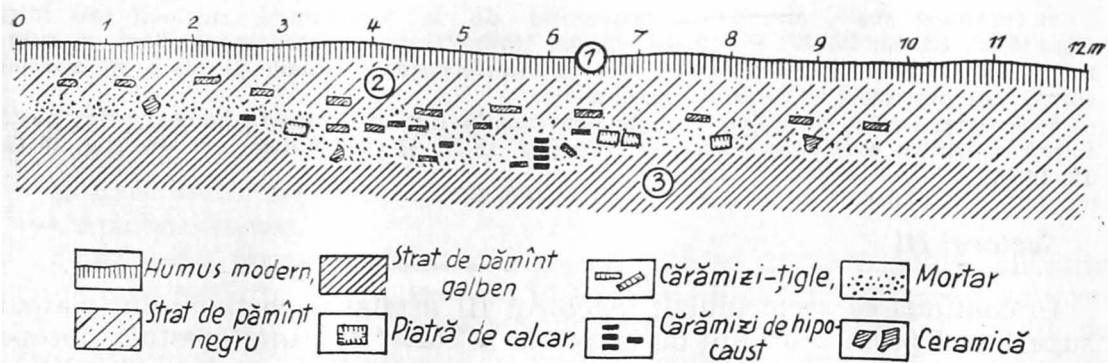

Fig. 18. Profilul clădirii romane cu hipocaust

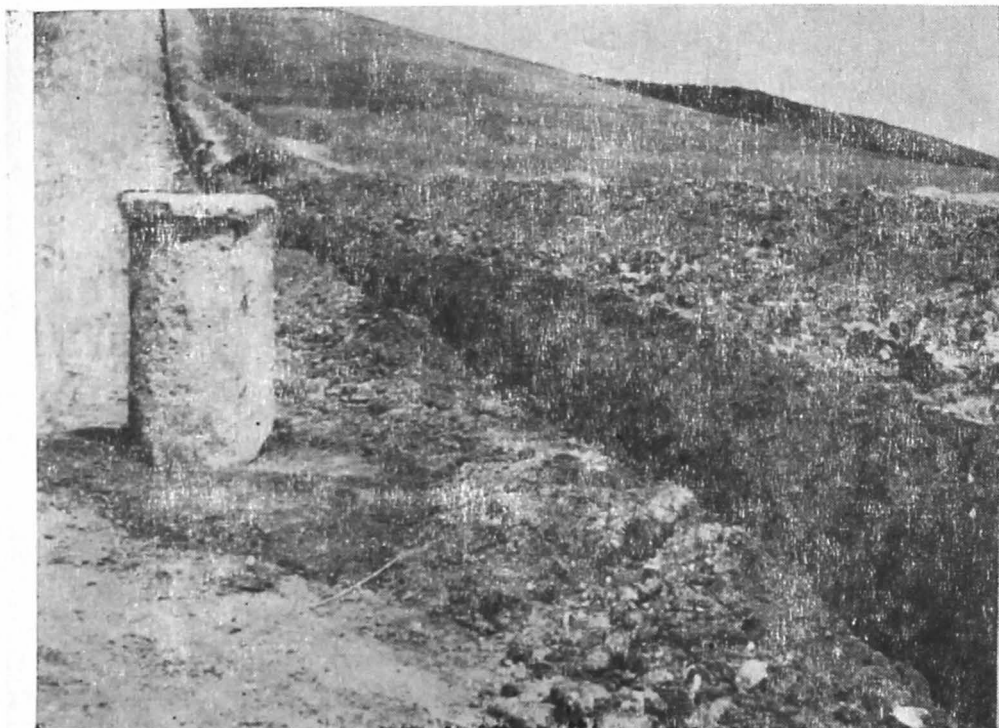

Fig. 19. Coloană romană de calcar descoperită în sectorul II

Ceramica descoperită în ruinele clădirii cu hipocaust sau în alte puncte ale sectorului I și II și este cea obișnuită în așezările romane militare sau civile din Dacia aparținând sec. II—III. Ea se poate împărți în două grupe:

a) ceramică roșie, abundentă provenind de la vase mari, mijlocii sau mici (fig. 15/10, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 25)⁵². Printre acestea menționăm un fragment de *mortaria* (fig. 15/24) care are în interior granule mari de nisip. Și această formă este obișnuită în ceramica romană⁵³;

b) Fragmente de ceramică cenușie provincială romană, lucrată la roată din pastă impură; printre acestea o buză de chiup (fig. 15/21) și câteva buze de oale (fig. 15/11, 12, 14)⁵⁴.

Sectorul III

În continuarea sectorului II, Sectorul III a tăiat o porțiune din platoul superior al promontoriului de la est de „Cetate“ și panta acestuia. Începe la drumul de care s-a amintit și ține pînă la un alt drum care vine de la

⁵² D. Popescu, *Materiale*, II, 1956, p. 157—179, fig. 100—109.

⁵³ De ex. E. Bónis, *Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien*, în *DissPann.*, ser. II, nr. 20, pl. XL, 23.

⁵⁴ Pentru analogii vezi de ex. M. Macrea, M. Rusu, I. Winkler în *Materiale*, V, p. 453, fig. 1/13, 17, 20.

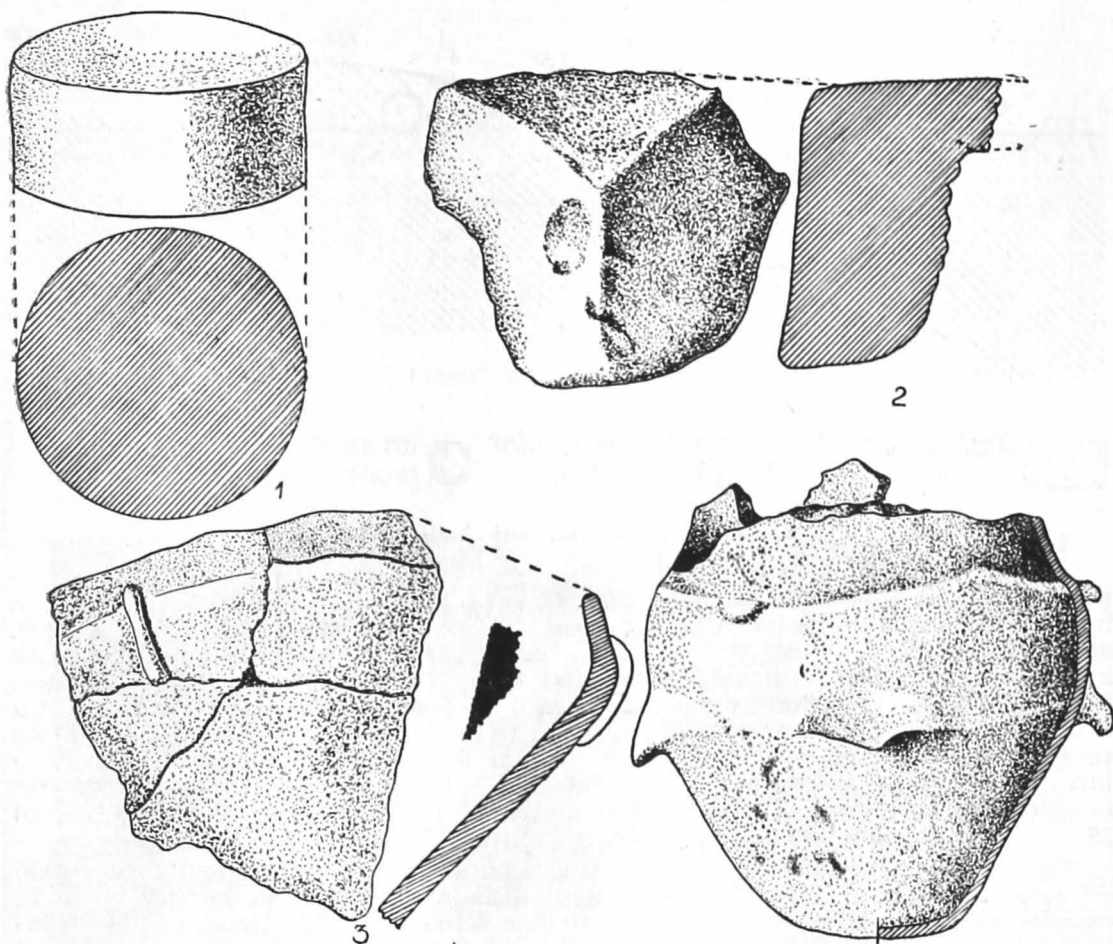

Fig. 20. 1—2 cărămizi de la clădirea romană cu hipocaust; 3—4 ceramică descoperită în mormîntul hallstattian nr. 1

același GAS (vezi fig. 13). Sectorul III măsoară aproximativ 400 m în linie dreaptă.

În acest sector s-au descoperit patru morminte de inhumăție, în cea mai mare parte distruse.

Stratigrafia promontoriului și a pantei sale se prezintă astfel: un strat de humus modern, negru, gros de 10—20 cm, după care urmează un strat de pământ galben. În afară de morminte nu s-a găsit nici un indiciu de locuire antică. Mormintele au fost situate foarte aproape de suprafața actuală a solului, abia la 40—50 cm adîncime. Gropile mormintelor s-au putut distinge cu ușurință fiind adîncite în stratul de pământ galben. Pereții gropilor sînt oblici adîncindu-se în spre fund (vezi fig. 21).

Mormîntul 1 a fost tăiat de șanț și pentru dezvelirea lui completă am făcut o casetă de 2,50×1,50 m (vezi fig. 22). Din schelet s-au păstrat doar membrele inferioare și o parte dintr-un coxal, restul au fost aruncate odată cu pămîntul din

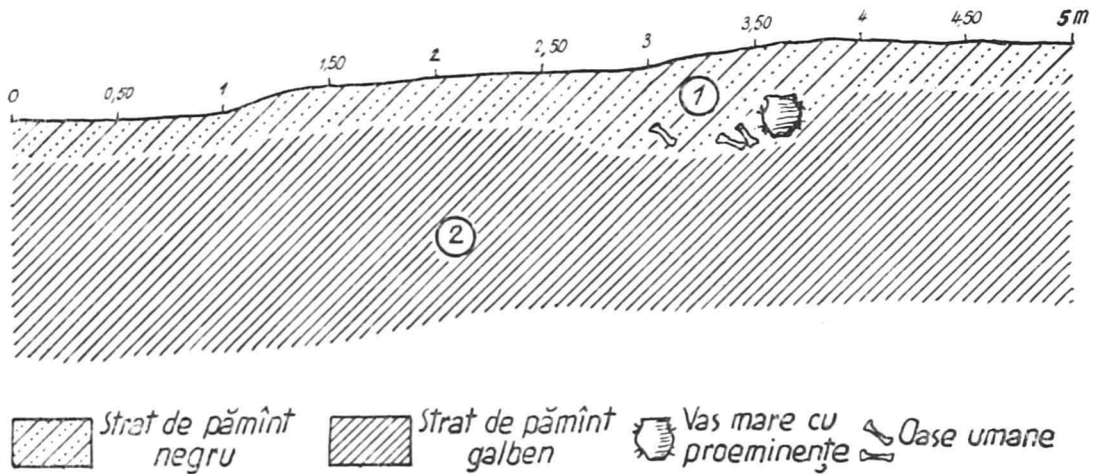

Fig. 21. Profilul mormintului hallstattian nr. 1

șanț. Picioarele sînt ghemuite (vezi fig. 23), ceea ce denotă că mortul a fost așezat în poziție chircită. Lîngă bazin la 20 cm s-a descoperit un vas de lut mare (fig. 20/4), de culoare brun închis aproape negru, cu profil rotunjit, lucrat cu mîna din pastă impură, cu suprafața lustruită, ornamentat cu patru proeminențe mari aplatizate, așezate ceva mai jos decît diametrul maxim și patru proeminențe de același tip însă de dimensiuni mult mai mici, situate în treimea superioară a vasului și așezate simetric între două proeminențe mari. Vasului îi lipsește gura, probabil ruptă de lucrările agricole, fiind aproape de suprafață. S-a recuperat doar o bucată mică din buză cu muchia rotunjită. Dimensiuni: înălțimea actuală 30 cm, diametrul maxim 26 cm, diametrul fundului 12 cm, grosimea pereților 1 cm.

Tot din acest mormînt provine un fragment dintr-o strachină de lut (fig. 20/3) de culoare brun închis în exterior și neagră în interior. Atît în interior cît și în exterior suprafața a fost lustruită. Are muchia buzei rotunjită și curbată înspre interior. Nu cunoaștem poziția acestui vas în mormînt deoarece fragmentul l-am găsit în pămîntul aruncat din șanț. Mormîntul a fost orientat cu capul spre vest și picioarele spre est (fig. 22).

Mormîntul 2 s-a găsit la 4 m spre est de mormîntul 1 și a fost și el tăiat de șanț. Pentru dezvelirea lui s-a făcut o casetă de 3×1,50 m. Din schelet s-au păstrat trunchiul și capul, lipsind picioarele. Capul este culcat pe o parte, iar mîinile au fost întinse de-a lungul corpului. Nu știm dacă și acest schelet a fost chircit. Din inventarul funerar al mormîntului n-am găsit decît fragmente dintr-un vas mare de culoare neagră foarte poros, cu multe granule de nisip, lucrat cu mîna. Vasul era așezat lîngă capul mortului, dar a fost distrus de șanț. Orientarea este aceeași ca și la mormîntul 1.

Mormîntul 3, situat la 6 m spre vest de mormîntul 1, a aparținut unui copil și a fost aproape complet distrus de șanț. S-a păstrat doar jumătate din calota craniană și o parte a masivului facial. În jurul capului s-a deschis o casetă dar nu s-a găsit nici un obiect.

Mormîntul 4, situat pe coasta dealului (fig. 13), a fost complet distrus de șanț. O parte din oasele scheletului le-am găsit în pămîntul scos din șanț. În mormînt s-ar fi găsit, după afirmațiile muncitorilor, o brățară de bronz, care însă s-a pierdut.

Din cele arătate reiese că pe panta dealului și pe platoul superior, a existat o necropolă plană cu mormînte de inhumăție. Cele două vase găsite în mormîntul 1 ne ajută la datarea acestei necropole. Amîndouă sînt forme bine cunoscute și larg

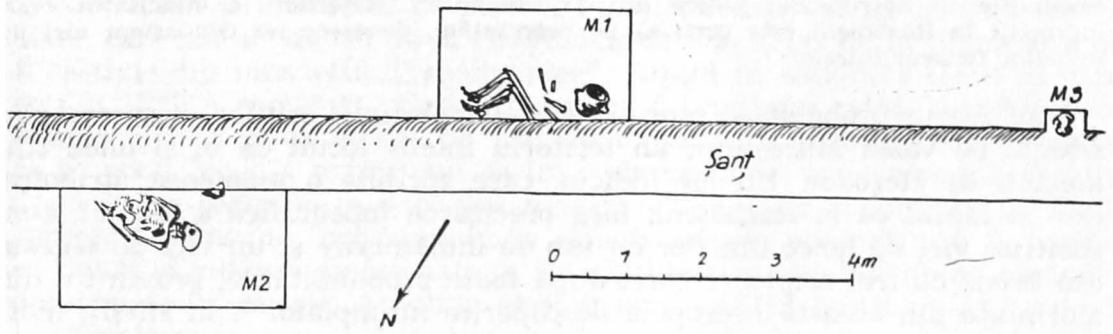

Fig. 22. Planul mormintelor hallstattiene

Fig. 23. Mormintul hallstattian nr. 1

răspândite în necropolele scitice din Transilvania⁵⁵. Referitor la etnicitatea celor îngropați la Războieni este greu să ne pronunțăm, deoarece nu cunoaștem nici un inventar funerar întreg.

Este foarte probabil că mormintele au aparținut sciților, deoarece sînt situate pe valea Mureșului, un teritoriu intens locuit de ei și unde sînt atestați de Herodot. Un alt indiciu, care sprijină o asemenea atribuire, este și faptul că la Războieni, fără precizarea topografică a locului, s-au găsit un vîrf de lance din fier cu tub de înmănușare și un vîrf de săgeată din bronz cu trei aripioare care, după toate probabilitățile, provin tot din morminte din această necropolă descoperite întîmplător⁵⁶. În sfîrșit, indiciul cel mai important îl constituie ritul de înmormîntare identic cu cel al necropolelor scitice, rit străin autohtonilor geto-daci, care se incinerau și nu se inhumau în sec. VI—V î.e.n., cînd se datează mormintele de la Războieni⁵⁷.

CONCLUZII

Rezumînd cele spuse putem conchide că săpătura de salvare de la Războieni, deși a fost de proporții reduse, pune multe probleme și aduce unele precizări importante. S-a putut stabili existența unei întinse așezări neolitice aparținînd culturii Petrești, dovedindu-se că locuirea pe aceste meleaguri începe încă în epoca neolitică și nu în perioada de trecere spre epoca bronzului cum se știa pînă acum pe baza descoperirilor întîmplătoare⁵⁸. Așezarea neolitică s-a dovedit a fi întinsă cuprinzînd peste 500×600 m², cu bordeie adîncite în pămînt 1,50—2 m. Pînă acum nu se cunoșteau asemenea locuințe în cadrul acestei culturi. În sondajul nostru au putut fi identificate un număr de 21 bordeie, dar, în afară de dimensiunile lor, nu se pot da amănunte, căci nici unul dintre ele n-a fost dezvelit în întregime.

În legătură cu așezarea neolitică se pun o serie de probleme care nu vor putea fi lămurite decît în urma unei săpături sistematice. Cea mai importantă dintre ele este încadrarea acestei așezări în succesiunea fazeologică încă nelămurită a culturii Petrești.

Așezarea neolitică este situată la nord-vest de actuala localitate pe platoul numit „Cetate“ și continuă și sub vatra satului. După părăsirea așezării de către oamenii epocii neolitice, teritoriul n-a mai fost locuit decît în epoca romană.

⁵⁵ Vezi de ex. Șt. Kovács, *A marosvásárhelyi őskori telep, skytha és népvándorlásokori temető*, în *DolgCluj*, 6, 1915, p. 257, fig. 26.

⁵⁶ M. Roska, *Der Bestand der skythischen Altertümer Siebenbürgens*, în *ESA*, XI, 1937, p. 196 și D. Popescu, *Sciții în Transilvania*, în *Transilvania*, an. 74, nr. 3—4, p. 14.

⁵⁷ Vezi în acest sens lucrarea noastră, *Once more about the Scythian Problem in Transylvania*, în *Dacia*, IX (în curs de publicare).

⁵⁸ Cf. *Repertoriul arheologic al R.S.R.*

Pînă acum se credea că pe platoul numit „Cetate“ se găsește un castru mare, care alături de cel de la Orăștioara de Sus și cel de la Sighișoara ar fi castrele din interiorul Transilvaniei⁵⁹. Șanțul de conductă făcut în vara anului 1960 a secționat „Cetatea“ pe toată lungimea, pînă la 1,80—2 m adîncime, fără să se fi dat de urmele vreunei fortificații, ceea ce arată că în acest loc n-a existat un castru. Abundentele urme romane provin, după cît se pare, de la o bogată așezare civilă, care se întinde pe toată suprafața platoului, continuîndu-se și sub actuala comună. Ar fi posibil ca unitățile militare menționate în inscripțiile și ștampilele de pe cărămizi descoperite în această localitate să-și fi avut castrul în alt punct, undeva în apropiere.

S-a putut identifica și necropola așezării romane, situată la stînga drumului ce vine de la Unirea, la extremitatea vestică a platoului și în același timp al comunei. Din aceeași necropolă provin trei lei funerari, resturi dintr-un sarcofag și un fragment de stelă funerară în relief, descoperite întîmplător mai demult⁶⁰.

Rămîne ca cercetări și săpături viitoare să elucideze problema așezării romane de la „Cetate“, să identifice locul castrului și să dezvelească necropola romană.

În afară de cele două așezări, neolitică și romană, în vara anului 1960 s-a identificat o necropolă de inhumatie din perioada scitică, situată pe dealul de la est de „Cetate“, care a aparținut, după toate probabilitățile unei populații străine. Și în acest caz numai o cercetare sistematică ulterioară va putea elucida problema, contribuind totodată la lămurirea unor probleme ale istoriei vechi a patriei noastre.

I. H. CRIȘAN

PROBE- UND RETTUNGSGRABUNGEN IM MITTLEREN MURESCHTAL

Lechința, Cristești, Războieni-Cetate

(Zusammenfassung)

Der Verfasser veröffentlicht die Ergebnisse der von ihm in den Jahren 1951, 1956 und 1960 in Lechința, Cristești und Războieni-Cetate durchgeführten Probe- und Rettungsgrabungen. Die erwähnten Orte liegen am Mittellauf des Mureschflusses.

I. *Lechința de Mureș*. Die Grabungen auf dem „Podei“, einer westlich des Dorfes gelegenen Berghöhe in beherrschender Lage (siehe Abb. 1 und 2), zeigten die Besiedlung des Platzes zu Beginn der Bronzezeit. Es wurden zahlreiche Scherben der Coțofeni—Kultur gefunden (Abb. 3 und 4). Wahrscheinlich ist die Siedlung an das Ende der Coțofeni—Kultur zu verlegen, da Furchenstich—Keramik angetroffen wurde.

⁵⁹ Ultima lucrare unde este amintit acest lucru este *IstRom*, I, p. 377.

⁶⁰ C. Daicoviciu, *ACMIT*, II, 1929, p. 312 și *AISC*, I, 2, p. 62.

Die Besiedlung hört auch in der mittleren Bronzezeit nicht auf und ist durch reiche Funde der Wietenberg-Kultur (Abb. 5—7) belegt.

Die Ornamente der Wietenberg — Tonware sind ebenfalls in Furchenstichtechnik ausgeführt, was darauf hinweisen könnte, dass an der Entstehung dieser Kultur auch die Coțofeni—Kultur beteiligt war. Wenn durch spätere Entdeckungen der Beweis erbracht würde, dass die Furchenstich — Keramik bis gegen Ende der Frühbronzezeit, also länger als allgemein angenommen wird, andauerte dann könnte man eventuell von einer fortdauernden Besiedlung auf dem „Podei“, beginnend mit dem Übergang zur Bronzezeit sprechen. Einen Hinweis dafür bildet auch die Vermengung von Coțofeni— und Wietenbergmaterial, wie es in Lechința — Podei zu finden ist.

Der „Podei“ war, vermutlich nur kurz, auch während der Römerzeit besiedelt. Dieser Periode gehört ein Depotfund von landwirtschaftlichen Geräten an, dessen Zusammensetzung auf einen bodenständigen Besitzer hindeutet, ein weiterer Hinweis für das Weiterbestehen der dakischen Bevölkerung unter den Römern (Abb. 10).

II. Cristești, Rayon Tg. Mureș, Reg. Mureș—Autonomă Maghiară.

Die im Sommer 1956 in der am Ostrand der Gemeinde gelegenen Kiesgrube unternommenen Grabungen ergaben das Vorhandensein einer Siedlung der Coțofeni-Kultur mit Hüttenbauten. Weiters konnte festgestellt werden, dass die am Mureschufer gelegene Römersiedlung sich auch auf das Gebiet der Kiesgrube erstreckte. Das bedeutendste Ergebnis aber ist die Entdeckung einer skythischen Begräbnisstätte. Der Verfasser beschreibt das Inventar der 17 festgestellten Gräber. Das Inventar aus Grab 9, einem Kriegergrab, gehört zu den reichsten und kennzeichnendsten skythischen Grabinventaren, die bis jetzt in Siebenbürgen gefunden wurden. Es besteht aus: einem grossen doppelkonischen Gefäss, einer Tonschüssel, einer Tasse mit überragendem Henkel, einer eisernen Stangentrense, 8 Bronzeknöpfen von einem Zaumzeug, dem Fragment einer eisernen Messerklinge, 122 Pfeilspitzen, davon 26 aus Knochen, 28 zwei- und 63 dreischneidige Spitzen aus Bronze und 5 aus Eisen. Weiters 2 Eisendolche (Akinakes), einer mit Antennengriff, der andere mit geradem Griffabschluss und eine Streitaxt aus Eisen. Ausser Keramik und Metallgegenständen wurden im gleichen Grab auch Pferdeknochen gefunden. Die Inventare der übrigen Gräber sind ärmlich und bestehen zumeist aus Tongefässen und ein oder zwei Metallbeigaben.

Es sind Flachgräber, meist ost-westlich ausgerichtet. Der Verfasser weist das Gräberfeld den Agathyrsen — Skythen zu, den Bewohnern des Mureschtals am Ende des VI. und Anfang des V. Jahrhunderts v.u. Zr., wie sie von Herodot erwähnt werden.

III. Războieni-Cetate.

Gelegentlich von öffentlichen Arbeiten wurde 1960 eine ausgedehnte, neolithische Siedlung festgestellt. Sie gehört der Petrești-Kultur an und hat Wohngruben, die bis zu 1,80—2 m eingetieft sind.

An dem „Cetate“ genannten Punkt vermutete man ein römisches Castrum. Es ergab sich aber, dass am genannten Ort keine militärische, sondern eine Zivilsiedlung mit zahlreichen Gebäuderesten lag. Das in Inschriften erwähnte Castrum der Einheiten der Legio XIII. Gemina und der Ala Batavorum Milliaria, muss anderswo, vielleicht in der Nähe, gelegen haben. Es konnte auch die Nekropole der Ansiedlung ermittelt werden; sie befand sich an ihrem äussersten Westende. Es wurden zwei Ziegelgräber, ohne Grabbeigaben, aufgedeckt.

Auf einer östlich der „Cetate“ gelegenen Bergkuppe wurde ein Grabfeld aus der ältesten Eisenzeit entdeckt. Die vier davon untersuchten Gräber weist der Verfasser, auf Grund ihrer Keramik, den Agathyrsen — Skythen zu. Eine weitere Stütze für diese Zuweisung bilden eine Lanzenspitze und eine dreikantige Bronzepfeilspitze, die schon früher an diesem Ort gefunden worden waren.